

OBSAH

ÚVODEM.....	4
1 HISTORIE ROMŮ.....	6
1.1 KDO JSOU A O DKUD PŘIŠLI?	6
1.2 IDENTITA ROMSKÉHO NÁRODA	10
1.2.1 OSOBNÍ A NÁRODNÍ IDENTITA.....	10
1.2.2 POZITIVNÍ SLOŽKY ROMSKÉ IDENTITY.....	11
1.2.3 IDENTITA IZOLACE A KONFRONTACE.....	11
1.2.4 ROMOVÉ V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1945 - 1989..	12
1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	16
2 SOCIÁLNÍ SITUACE ROMŮ PROBLÉMY A DŮSLEDKY ..	17
2.1 ROMSKÁ RODINA A VZDĚLÁNÍ.....	17
2.2 VZDĚLÁNÍ ROMŮ	18
2.3 ROMSKÉ DÍTĚ V ČESKÉ ŠKOLE	19
2.4 VZDĚLÁVACÍ PŘEDPOKLADY ROMSKÝCH DĚTÍ.....	20
2.5 BUDOUCNOST VE VZDĚLÁNÍ ROMŮ.....	22
2.6 VÝCHOVA K TOLERANCI - KROK SPRÁVNÝM SMĚREM	23
2.7 PŘÍPRAVA PEDAGOGŮ – ÚSPĚŠNÉ ŘEŠENÍ	23
2.8 ROMSKÁ KRIMINALITA.....	23
2.9 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	26
3 ROMOVÉ JAKO SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ SKUPINA	27
3.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ ROMŮ.....	27
3.2 POSTAVENÍ ROMŮ NA TRHU PRÁCE.....	27
3.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	29
4 ÚSPĚŠNÉ ROMSKÉ PROJEKTY	30
4.1 ROMSKÉ PROJEKTY V ČR.....	30
4.2 DARJAV.....	32
4.2.1 PROJEKT PHARE - Podpora rasové a etnické rovnosti.....	37
4.3 NEZISKOVÉ ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ROMSKOU PROBLEMATIKOU	40
4.3.1 ROMEA	40
4.3.2 NOVÁ ŠKOLA, o.p.s.	40
4.3.3 ALTHINGANOI.....	40
4.3.4 IQ ROMA SERVIS.....	40
4.3.5 LAČHE ČHAVE	41
4.3.6 BAREVNÝ SVĚT	41
4.3.7 ČESKÝ ZÁPAD	41
4.3.8 SDRUŽENÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE ROMŮ ČR	41
4.3.9 ROMSKÁ UNIE V ČESKÉ REPUBLICE.....	41
4.3.10 SDRUŽENÍ ROMSKÝCH PODNIKATELŮ A SOUKROMNÍKŮ V ČR	42
4.3.11 SLOVO 21	42
4.3.12 DROM – ROMSKÉ STŘEDISKO	42

4.3.13	ROMSKÉ CENTRUM PRO STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPU.....	42
4.3.14	OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ZA LIDSKÁ PRÁVA ROMSKÝCH OBČANŮ.....	42
4.3.15	NÍZKOPRAHOVÝ KLUB PAVLAČ.....	43
4.3.16	VÝBOR DOBRÉ VŮLE - NADACE OLGY HAVLOVÉ.....	43
4.3.17	NADACE TOLERANCE.....	43
4.3.18	DOKUMENTAČNÍ STŘEDISKO PRO LIDSKÁ PRÁVA.....	44
4.3.19	OPEN SOCIETY FUND.....	45
4.3.20	HOST – Hnutí OBČANSKÉ SOLIDARITY A TOLERANCE.....	45
4.3.21	CENTRUM ROMISTIKY.....	46
4.3.22	NADACE ROMANE ČHAVE.....	46
4.3.23	FOUNDATION FOR A CIVIL SOCIETY.....	46
4.3.24	ČHAVORIKANE LUMA.....	47
4.3.25	MATICE ROMSKÁ.....	47
4.3.26	ROMSKÁ INICIATIVA.....	47
4.3.27	DEMOKRATICKÁ ALIANCE ROMŮ V ČR.....	47
5	ZÁVĚR Z BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	51
6	RESUMÉ – shrnutí Bakalářské práce.....	53
7	ANOTACE - KLÍČOVÁ SLOVA.....	54
8	ANNOTATION - KEYWORDS.....	54
9	PRAMENY A LITERATURA.....	55

PŘÍLOHY

Příloha 1 Vlášdní prohlášení k situaci romské komunity

Příloha 2 Zákon o nabývání a pozbývání státního občanství

ÚVODEM

Pro téma sociální problematika romských rodin v ČR jsem se rozhodla hned z několika důvodů. Jedním z nich a jistě tím, který mne ovlivnil nejvíce, byla skutečnost že jsem měla možnost pracovat v prostředí, kde Romové pracovali. Patrně vás napadne prostředí jako je výchovný ústav, domy pro opuštěné matky či jiné podobné zařízení, avšak moje zkušenost s Romy pramení z docela jiné oblasti – telemarketingového pracoviště společnosti, zabývající se prodejem a zprostředkováním pobytových zájezdů.. Zde jsem měla možnost podrobně sledovat jejich chování a celkový přístup k životu a okolí a měla jsem možnost být každodenním divákem a pozorovatelem odlišností, které jsou pro tuto minoritu, domnívám se, charakteristické.

Odhaduje se,¹ že v západní Evropě žije asi 1,5 milionu Romů a ve východní Evropě pak více jak tři miliony. V České republice Romové tvoří početně nejvýznamnější etnickou menšinu. Takové tvrzení jistě narazí na odpor těch, kterým se zdálo, že výsledky sčítání v roce 2001 udělaly za našimi problémy s Romy tečku. K romské národnosti se totiž přihlásilo jen necelých 12 tisíc občanů naší republiky. Z hlediska početnosti se Romové zařadili na nevýznamné místo za Moravany (380 tisíc), Slováky (193 tisíc), Poláky (52 tisíc), Němce (39 tisíc), Ukrajince (22 tisíc), Vietnamce (17 tisíc), Rusy (12 tisíc).

Díky tomu, že Romové, stejně jako jakákoli jiná menšina žijí jinak. Mají své zvyky, kulturu, hodnoty a dokonce i jazyk, stávají se pro nás otázkou. Ta však může působit i opačně. Stejně jako my nerozumíme jim, vzdalujeme se i my jejich chápání. V důsledku nejrozličnějších politických a ekonomických změn se obyvatelstvo a to zejména po roce 1989 stalo v důsledku tržního hospodářství více dravější, neohleduplné a zaměřené prakticky samo na sebe. Zda tato změna dle vzoru západního světa byla či stále je změnou kladnou či zápornou není zcela jednoznačně zřejmé.

1 Uvedená čísla mají charakter expertních odhadů. V jednotlivých zemích se liší způsob, jakým jsou Romové definováni, jak jsou údaje zjišťovány a zpracovávány.

Vždyť prakticky každý z nás se dnem po dni přibližuje materiálně pohodlnějšímu a mnohdy i kvalitnějšímu způsobu života. Tento život s sebou přináší, kromě výhod, také záporné jevy a těmi se bude tato práce zabývat. Prohloubení ekonomických rozdílů mezi jednotlivými sociálními skupinami bude stále větším problémem a s ním budou spojené i další zásadní otázky týkající se celkové romské problematiky.

Dále bych se ve své práci ráda zaměřila na zásadní otázky týkající se výchovy a vzdělávání romských skupin, na jejich možné uplatnění, integraci a způsoby, kterými je možné zlepšit jejich životní situaci v dané společnosti.

1 HISTORIE ROMŮ

1.1 KDO JSOU A ODKUD PŘIŠLI?

V dobových kronikách existuje mnoho zmínek o putujících kejklířích, bavících feudální pány, o tanečnicích spoře oděných v zářivých barvách, oblíbených u panských dvorů a nenáviděných zbožnými a váženými občany. Takto mohli být Romové zaměňováni s potulnými tlupami „umělců“. Náhle se tedy asi ve 14. století začalo v Evropě potulovat a putovat z místa na místo společenství lidí, které se od ostatních obyvatel lišilo tmavší barvou pleti, oblečením, osobitým způsobem života, vlastním, zcela nesrozumitelným jazykem, temperamentem a neochotou podřízovat se tlaku většinového obyvatelstva.

Nejznámější a nejrozšířenější názor na původ Romů byl, že pochází z Egypta. Tedy z místa odkud přišli do křesťanských zemí. V mnoha zemích je také pojmenovali podle jejich domnělého egyptského původu – Gitanos (ve španělštině), Gypsies (v angličtině), Gitanes (ve francouzštině) – ale tato jména jsou patrně odvozena od názvu oblasti Malý Egypt na Peloponésu v Řecku nebo v oblasti Malé Asie. Na Balkáně je pojmenovali termínem určeným původně pro manichejskou sektu kněží, Althiganoi – Atsiganos, z čehož vznikla další skupina pojmenování – Zingro (v italštině), Zigeuner (v němčině), Cigani (ve slovanských jazycích) i české Cikáni.

První krok k odpovědi na otázku kdo jsou vlastně Cigáni – Romové učinil náhodou v roce 1763 maďarský student teologie Stefan Vali, který se v Holandsku v Leydenu setkal s několika Indy – Malabary, kteří tam studovali medicínu. Valiho zaujala jejich podobnost s Romy, které sám dobře znal ze svého maďarského domova. Dohady o tom, do jaké vrstvy indické společnosti (tedy kasty) Romové náleželi, vedou mezi sebou dlouhá léta lingvisté ale i historikové.

Většina odborníků dospěla bádáním k předpokladu, že Romové patřili k nejspodnější kastě. Přísně rozdělenou indickou společnost tvořila nejvyšší kasta brahmínů (kněžích), po ni následovali ksatriové (vládci a bojovníci) a vajšijové (řemeslníci, rolníci, obchodníci), poté šudrové (sluhové a pomocné síly) a nakonec nejnižší kasta tzv. nedotknutelných. Možná příslušnost k nejnižší kastě by

vysvětlovala i důvod, proč Romové začali Indii od 8. století opouštět. (Tento časový údaj jejich odchodu dosvědčuje fakt, že v jejich jazyce nejsou zachyceny změny, ke kterým došlo v příbuzných indických jazycích později). Je možné, že je vyhnala častá sucha a s nimi spojený nedostatek možnosti obživy, nebo se chtěli vymanit z přísně rozdělené indické kastovní společnosti a hledat nová „odbytiště“ pro sebe, své služby a výrobky.

O indickém původu svědčí nejen jazyk, ale i překvapivá podobnost některých zvyků. Podobná společenská struktura, výběr povolání, stejná technologie zpracování např. kovu aj. Romskou historii mohli nejpřesněji vypátrat lingvisté podle vývoje romských dialektů. Právě díky tomu, že vývoj jazyka má svá pravidla, mohli lingvisté nejpřesněji určit dobu a místo pobytu. Dle názoru lingvistů a historiků Romové postupovali z Indie v závislosti na geografických podmínkách přes Mezopotámii na Blízký východ, do asijské části Turecka, kde se velká část Romů zastavila a zde setrvala zhruba tři století (12. – 15. stol.).

Tato doba jim pomohla v první orientaci v nové kultuře a ulehčila pozdější postup dále do Evropy. V souvislosti s mongolskou a tureckou expanzí pokračovali přes Malou Asii a Balkán, nějakou dobu pobýli v Řecku, o němž svědčí četná řecká slova v romštině, a dále postupovali údolím Dunaje do střední Evropy. Jiná větev přešla Arménii, Kavkaz, později Rusko a dosáhla až Skandinávie. V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě, Anglii a Skotsko z toho nevyjímaje.

Za první bezpečnou zmínku o Romech u nás je považována zpráva ze Starých letopisů českých, uváděná k roku 1416 - dle dalších historických souvislostí však patrně patří až k roku následujícímu. Rok 1417 je tedy rokem, o kterém s jistotou víme, že Romové již byli na našem území. V roce 1417 vystavil v jihoněmecké Lindavě Zikmund Lucemburský ochranný list pro skupinu „cikánských křesťanských psanců“. V roce 1422 papež Martin V. vystavil glejt pro Romy vedené vojvodou Ondřejem, aby po 7 letech ochraňoval jejich putování v rámci přikázaného pokání. V roce 1473 vydal císař Zikmund Lucemburský na Spišském hradě ochranný list, tentokrát pro skupinu vojvody Ladislava, v němž potvrzuje také svrchovanou soudní moc tohoto vojvody nad jeho lidem.

V 15. století přicházejí Romové také do Francie, kde vzniklo později dosti populární označení Bohém. Bohémiens byli totiž Francouzi nazváni Romové, neboť přicházeli z Čech, tedy Bohémia. Slovo potom zobecnělo jako označení lidí neuznávajících konvence, žijících svobodně a často v rozporu se společensky akceptovanými mravy. Často je tento výraz spojován také s umělci a jejich způsobem života. Termín bohém, označující společenskou avantgardu, která bourá rigidní konvence, získal postupně lichotivý nádech a jeho spojitost s Romy byla zcela zapomenuta - alespoň v našich zemích.

Velký pohyb romských skupin z Uher do střední a západní Evropy právě ve druhém desetiletí 15. století mohl být způsoben tlakem tureckých nájezdníků. Ještě v 15. století pronikli Romové i do severní Evropy, a to ve dvou proudech. Západní prošel z Čech do Německa, Francie, Španělska, Holandska, Dánska a Norska kam se dostali asi až v 16. století. Na Britských ostrovech je existence Romů doložena po roce 1500. Východní proud směřoval z východní Evropy přes Uhry a dnešní Slovensko do Polska, Finska, a Švédska. Mnohem později přešli Romové na Ukrajinu a do Běloruska, na území Ruska se však v té době nacházela již část Romů, kteří sem přišli z Arménie a z Balkánu. Do Ameriky, Afriky a Austrálie přicházejí především v 17. století. Většina z nich byla deportována z Portugalska (převážně do Brazílie), ze Španělska a později i anglickými a francouzskými úřady.

V každé zemi po této první vlně následovaly další. V 16. a 17. století přicházejí Romové na Kypr z Turecka. Poté v 19. století přicházejí do Itálie z Maďarska. Na konci 1. světové války z Německa a z východních a severních slovanských zemí. V průběhu 2. světové války utíkají do Itálie Romové ze Slovinska Chorvatska.

V 60. letech 20. století prošla Evropou nová vlna Romů z Jugoslávie. Ve Francii pak tato vlna vypukla na konci 19. století. Přicházejí sem Romové především z Maďarska a Rumunska.

Právě 20. století bylo obdobím kdy nastává obrovská migrace Romů prakticky po celé Evropě, ale také v USA, Kanadě a Austrálii. Migrace měla mnoho příčin. Na prvním místě to byla persekuce Romů, nátlak vedoucí k útěku. Mnoho Romů bylo zabito nebo vyhoštěno. Byli často násilím nuceni usadit se a potom žili obklopeni

nepřátelstvím. Neměli pak jinou alternativu než-li znovu se vydat na cestu a doufat, že najdou lepší přijetí jinde.

Změny po 1. světové válce destabilizovaly romské skupiny. Ekonomické problémy dopadaly především na Romy, jako sociálně slabou skupinu.

Po roce 1690 se zaměstnání pro kočovníky na venkově stává stále složitější, proto se musí usazovat v městských oblastech. Řemeslo bylo vždy důležitým faktorem pro jejich způsob života. Romský obchodník nebo řemeslník musí hledat zákazníka dům od domu nebo mít stálou klientelu. Získat zákazníky proto znamená buď cestovat nebo se usadit na jednom místě. Tyto dvě věci jsou ovlivněny ještě dalšími faktory a podle nich se Romové rozhodují, zda se usadí nebo budou nadále pokračovat v kočovném způsobu života.

Velká Británie podporuje například ve větší míře obchod, proto jsou zde více zastoupeny skupiny kočovných Romů, v Andalusii se dává přednost řemeslům, což vede k usedlému způsobu života, třebaže zde někdy dochází k odmítání „cizího“ Roma ze strachu z narušení rovnováhy uvnitř komunity.

Pro cestování existuje noho dalších důvodů. Pocit sounáležitosti s určitou skupinou a identifikace se stálými zvyky tohoto etnika vede k uskutečnění cesty. Cesta samotná připomíná staré časy, záliba v putování, potřeba změnit místo, pocit nezávislosti.

Na jedné straně je kočovný způsob života forma sociální a ekonomické organizace a naplnění touhy po cestě, na straně druhé vlivem tlaku okolního prostředí představuje možnost kočovat únik ze společnosti která Romy různým způsobem utlačuje (poddanství, věznění, zákazy příkazy).

Množstvím změn míst, kde pobývali Romové, vedlo ke značné diferenciaci romských skupin, ke značným kulturním a jazykovým odlišnostem.

1.2 IDENTITA ROMSKÉHO NÁRODA

1.2.1 OSOBNÍ A NÁRODNÍ IDENTITA

Pojem identity razil kolem poloviny našeho století Erik H. Erikson, významný euroamerický psychoanalytik, zakladatel psychohistorie a sociálně psychologický analytik naší kultury, zejména její americké větve.

Erikson sám pojem identity nikdy přesně nedefinoval, což bylo moudré – ztratila by se tím jeho podnětnost, inspirativnost. Užíval ho především k označení určité celostní kvality duševního a duchovního života, která se objevuje v adolescenci.

Mladý člověk přebírá za sebe zodpovědnost, nově si uvědomuje, jaký je, na čem mu záleží, co opravdu v životě chce, co dokáže, čemu věří. Jde o kvalitu poznání, citu i vůle. Stále nové hledání identity, zápas o ni, trvá pak do jisté míry po celý další život.

Lze tedy říci, že identita je pojem, který se většinou užívá k označení celostní kvality duševního a duchovního života.

Podle toho, co pro Romy znamená skutečnost, že jsou Romové, budou se určitým způsobem cítit a bude to také hodně rozhodovat o jejich jednání a vztahu k těm, kteří Romové nejsou. Ve své podstatě o co jiného se vlastně identita jednotlivých Romů opírá, než-li právě o romství ?

Identita, osobní stejně jako národní, není dána jednou provždy, mění se a vyvíjí s každým, rysem způsobu života – a zároveň i spolu s tím, jak se mění oni, to je ti, vedle nichž žijeme a od nichž se odlišujeme, vzhledem k nimž se definujeme.

Jestliže romský národ ztrácí své pozitivní charakteristiky, nutně vystupují do popředí jeho identity negativní aspekty romství, které pak mají tendenci se stávat určitým rysem romské identity.

Hledání identity se ale netýká jen Romů. Týká se každého národa, nejvíce si to však uvědomují národy malé.

1.2.2 POZITIVNÍ SLOŽKY ROMSKÉ IDENTITY

Základní složkou romské identity je vztah k vlastnímu romství. Tento vztah se projevuje především v tom, zda se Rom vůbec hlásí k tomu, že jím je.

Při sčítání lidu roku 1991 se ke svému romství přihlásil jen zhruba každý osmý Rom. Pro mnohé byl tehdy údaj o národnosti na sčítacím archu jen bezvýznamnou formalitou.

Národní identitu všech Romů posiluje, jestliže se ke svému romství hlásí ti, kteří patří ke společenské elitě této země. Zřeknutí se vlastní romské identity může vést k tomu, že se Rom snaží zdůraznit svou novou příslušnost k většinové společnosti ještě větší distancí od svého bývalého národa, než jakou projevují „bílí“.

Co tedy pro Roma znamená výraz „Rom“? Je to označení, které zdůrazňuje jednotu všech Romů, ať už německých Sintů, francouzských Manušů, britských Romaničelů atd. Naši Romové pro sebe takové označení nemají a někteří o sobě v komunikaci s majoritní populací mluví raději jako o cikánech. Označení Rom jim připadá příliš neosobní.

1.2.3 IDENTITA IZOLACE A KONFRONTACE

V podmínkách masové nezaměstnanosti (bez naděje na zlepšení), nedostatečné ochrany před násilím, akutní hrozby holobytů a bezohledné palby bulvárních médií, která jejich bídu rozmazávají, jak mohou, volají někteří romští mluvčí: Nechejte nás na pokoji!

Jan Horváth říká v článku plném úzkosti a hořkosti: „Tisíce roků se nás stále někdo pokouší převychovávat, učit, jak žít k obrazu světa. Berte nás takové, jací jsme, bez falešných iluzí, idejí a přání !

A Ivan Veselý končí bohužel svůj krásný náběh k hledání romské identity slovy: „...není důvodu hanbit se za svou „civilizační zaostalost“. Tato údajná zaostalost se může v budoucnosti (a možná brzké) ukázat naopak jako výhoda. Dokážou-li Romové obnovit hrdost na svou svébytnost, dokážou-li se chovat vždy tak, aby se za své romství nemuseli stydět, zjistí záhy, že právě takto a jedině takto lze získat respekt a úctu ostatní společnosti.“

Romská sebeidentifikace – podporovaná některými gádži – ve smyslu „My, kteří chceme být necháni na pokoji! Není víc než prázdnou frází, jež může nanejvýš posílit odpor Romů k nezbytným změnám, stavbu zdí, které před ničím nechrání.

Jak známo, v ohrožení se člověk typicky dostává na psychologické rozcestí: útek – nebo útok. Romům, kteří ztratili tolik pozitivních složek své identity, se nabízí možnost definovat samy sebe jako „My, kteří si to s vámi vyřídíme“. To je identita bojovníka, která – podobně jako identita křivdy a identita izolace – má viníka, do něhož je možno promítnout všechny své frustrace. A je-li člověk bojovníkem, pak až do zničení nepřítelů všechny jeho ostatní problémy mizí.

Gádžové, jejichž jedinou průpravou k řešení romské otázky představují základní teze liberální filozofie, volají znovu a znovu: „Musíme Romům dovolit, aby žili po svém!“ V této zemi však Romům od roku 1989 nikdo nebrání, aby žili po svém! Ani oni sami nedovedou konkretizovat, v čem jim bráníme. Škodíme jim rasismem a diskriminací, špatnou sociální politikou a tím, že nevyrovnáváme jejich handicap pozitivní diskriminací ve stylu Affirmative Action, nikoli však národnostním nebo kulturním útlakem.

1.2.4 ROMOVÉ V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1945 - 1989

Léta 1945 až 1967 jsou jen jedním ze čtvrtstoletí vývoje Romů na území bývalého Československa. Jsou dobou velkých i hrozivých společensko-politických zvratů na československé politické a společenské scéně, ale i vztahu státní administrativy k této národnostní minoritě.

Druhá světová válka s sebou přinesla téměř úplné vyvraždění Romů v Čechách a na Moravě, Nacistickou genocidu přežilo asi 10% původního romského obyvatelstva v českých zemích (500-600 osob).

Pokud se však hlouběji ponoříme do tohoto období, získáme dojem, že právě toto období bylo determinováno především dobou bezprostředně předcházející. Situace na území československého státu v letech 1945-1948, přesněji tedy do února 1948•,

• 1948 Romové formálně zrovnoprávnění – zrušení diskriminačního zákona č. 117/27b

charakterizují perzekuční pokusy o „řešení“ tzv. cikánské otázky v jednotlivých oblastech i přechod k „řešení“ celostátnímu.

Jejími zdroji i důsledky byl další ekonomický a sociální vývoj Romů v rámci Slovenska, zejména pak východního, ale i počátky rozsáhlých migrací z těchto oblastí do českých zemí. Migrace, třebaže jen dočasná, byla pro toto první období poválečného vývoje vlastně jedinou reálnou možností, jak zmírnit děsivé sociální a také existenční problémy romského obyvatelstva na Slovensku. Migrace se (a to ani na slovenské ani na české straně) neobešla bez problémů, ba naopak. Především v cílových lokalitách brzy vyvolávala nové hluboké sociální a kulturní konflikty, které se zřetelně obracely právě proti Romům.

Česká státní administrativa, dominující v celorepublikovém řešení, postrádala zkušenost s novým „celkem“ a slovenská strana zase chuť řešit reálné problémy v místě, kde vznikly. Léta 1945-1948 se tak stala obdobím protikladu obecné deklarace rovnosti v demokratických lidských právech zajištěných ústavou všem občanům obnoveného státu se zřetelným pokračováním „rasového konfliktu“ ve vztahu NÁS k ROMŮM. Osvobození Slovenska znamenalo pro Romy velkou úlevu, ale nikoli návrat ke stabilním a před válkou únosným poměrům.

Nacionalisté, kteří Romy utlačovali za nacistů, se z velké části udrželi u moci, mnozí z nich se „převlékli do jiného kabátu“ a včas vstoupili do komunistické strany. Komunistické úřady znepríjemňovaly Romům život všelijakým způsobem, ať už se jednalo o potravinové lístky či umožnění pracovního poměru. Nedávaly jim stavební povolení, soukromým sedlákům zakazovaly dávat Romům práci, žebrota byla zakázána. Kdo neměl dostatek podnikavosti k cestě do zemí českých, neměl často z čeho žít. Volná pracovní místa a byty, které byly k dispozici v českých zemích, znamenaly pro některé Romy záchranu před bídou, pro mnohé pak další příležitost ke zvýšení své životní úrovně.

V padesátých letech se také ustálila – nevyhlášená (leč konzistentní) strategie celkového přístupu k romské menšině, která se uplatňovala až do roku 1989. Tato strategie spočívala v kombinaci národnostního útlaku s tzv. paternalistickým „rozmazlováním“ Romů. Upíralo se jim právo na svébytnost kultury a životního stylu, na straně druhé měli však zaručeno slušné bydlení a stálé zaměstnání. Stejně

jako ostatní (majoritní) společnost měli minimální prostor pro iniciativu, jelikož zde vždy byl někdo, kdo stanovil co se má a co ne. Jejich dětem režim poskytoval školní vzdělání, podle potřeby energicky nutil rodiče, aby zajistili pravidelnou školní docházku, ale také podporoval střední a vysokoškolské vzdělání. Avšak způsob, kterým se tak dělo, tuto podporu změnil v danajský dar. Pedagogové se báli dávat Romům špatné známky, (takže část vysvědčení a diplomů má pochybnou hodnotu) což byla jakási kamufláž tehdejšího režimu, aby nedocházelo k rostoucímu kontrastu mezi sociokulturní úrovní gádžů a Romů. Podobný smysl mělo také ignorování nesčetných přestupků a drobných trestných činů sužujících „bílé“ sousedy romských rodin – ale i tak tvořili Romové podstatnou část trestanců v československých věznicích.

V letech 1965-1970 vláda vytvořila program, který nazvala „Komplexní program odstranění nedostatků v sociální a kulturní sféře života romského obyvatelstva“. Tento program spočíval v tom, že romské obyvatelstvo bylo rozptýleno z míst s jejich vysokou koncentrací. Došlo to dokonce tak daleko, že docházelo k porušování základních lidských práv. Mnozí Romové byli násilně vyháněni ze svých domovů a bez ohledu na jejich vůli odvázeni k usídlení do míst, o jejichž existenci nikdy neslyšeli.² Ovšem ani tato státní politika v oblasti řešení romské problematiky nevedla samozřejmě k úspěchu. Jisté úspěchy však přesto nelze komunistickému režimu upřít. Značných výsledků bylo dosaženo především díky tzv. „alfabetizačnímu programu“. Oproti 70-80% negramotnosti v polovině 50. let, byla tato do roku 1980 snížena na asi 3%. Základní vzdělání získala většina romské populace ve zvláštních školách, kam byly romské děti často přeřazovány. Profesionální zařazení odpovídalo úrovni vzdělání. Romové pracovali především na místech, kde nebyla potřebná kvalifikace.

Nesmyslnost této strategie vyšla najevo roku 1971, kdy zpráva o sociologickém výzkumu musela konstatovat masivní averzi gádžů vůči Romům v celé republice, nejsilněji pak na Slovensku a tím rostoucí sociokulturní zaostalost Romů vůči „bílému“.

2 Gjuríčová, J., Romové jako objekt státní politiky, Praha 1999

Bylo tedy třeba jednat. Směřování ke skutečné integraci by však vyžadovalo demokratické poměry, o kterých se v té době jistě hovořit nedalo. V podmínkách totality nebylo možno přijmout Romy jako skutečné partnery při řešení romské otázky. O všem se rozhodovalo shora a tedy „o nás, bez nás – o Romech, bez Romů“!

Na tuto situaci poukázala Charta 77 v dokumentu z roku 1978, který podepsal spolu s filozofem Ladislavem Hejdánkem také Václav Havel. Romové zde byli označeni za nejbezprávnější skupinu obyvatelstva v Československu. Chartisté protestovali proti tomu, že moc dělá všechno pro to, aby romskou kulturu vyhubila a sdělovací prostředky pak šíří představy, že taková kultura ani neexistuje. Velmi odsouzeno bylo také přemlouvání romských žen ke sterilizaci.

Osmdesátá léta přinesla celkové ochabnutí komunistické moci a tím se i zmínil útlak Romů. Začíná se formovat skupina statečných Romů, která spolu s romisty, z řad gádžů, prosazovala s jistým úspěchem svá menšinová práva a romská elita tak byla připravena na návrat demokracie do republiky, k němuž došlo v listopadu 1989.

Právě listopad 1989 byl v životě Romů velkým předělem. Kromě toho, co přinesl ostatním občanům, přinesl Romům navíc svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svou národní kulturu, zakládat vlastní organizace, rozvíjet mezinárodní kontakty aj.

Velmi brzy se však ukázalo, že Romové nedokážou nových možností zcela využít. V celkovém smyslu se jejich situace až zase tolik nezlepšila, naopak mnozí hovoří o markantním zhoršení.

Romové vnímají současnou dobu jako zlou a svou situaci jako nebezpečnou. Tvrdí, že za komunistů jim bylo lépe. Měli práci, bydlení, děti a ženy dle nich byly tehdy v bezpečí. Dá se tedy říci, že po roce 1989 získal problém romského etnika další dimenze. Vedle již tradiční dimenze sociální, přibyla dimenze politická a právní.

Vznikla celá řada romských politických i zájmových organizací. Vláda opakovaně jednala o návrzích na zlepšení situace Romů a vyčlenila pro tuto oblast nemalé finanční prostředky. Na některých vysokých školách byly zřízeny studijní obory, které připravují studenty na práci s romským etnikem.

V souvislosti s rozvojem demokracie byla stále častěji zmiňována lidská práva. Tedy i práva menšin žijících v naší republice. Bohužel se ale stále častěji setkáváme (

a to především v médiích), že jsou tato práva porušována a to především z rasových důvodů.

Rasismus samozřejmě existoval i před rokem 1989, ale nebyl do té doby nebyl prakticky žádnými orgány sledován a zkoumán a nelze ani dohledat přesná data, která by potvrdila nárůst rasově motivovaných trestných činů či jiná zhoršení.

1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR

Ve stručném duchu jsme rekapitulovali dobu, kterou můžeme označit jako příchod Romů na naše území.

Romové, ve své podstatě jako každé etnikum, jsou pro nás a jistě i nadále zůstanou jakousi podivnou skupinou, kterou neznáme, která se od nás tak liší a které se proto mnohdy tak obáváme.

Zda jsou naše obavy oprávněné nebo ne se jistě brzy ukáže. Pokusme se ale krůček po krůčku s pomocí nových a nových informací nalézt způsob, který usnadní celou situaci a umožní nám (a nejen nám) společné soužití.

2 SOCIÁLNÍ SITUACE ROMŮ PROBLÉMY A DŮSLEDKY

2.1 ROMSKÁ RODINA A VZDĚLÁNÍ

Tradiční romská rodina (tj. matka, otec a děti) byla veliká a soudržná, která se vyznačovala především ohromnou vřelostí vůči dětem. Ve své podstatě si dosud udržuje patriarchální ráz. O tom, zda je otec hlava rodiny by nás přesvědčila nemalá většina romských i neromských občanů. Je tedy pravdou, že víc než cokoli jsou to právě rodinné vztahy, které jsou založeny na neuvěřitelně pevné bázi. Pro většinu z nás však stále toto pouto představuje něco, co nám nepřipadá až tak upřímné. Každý z nás si jistě povšiml, jak dokáže temperament těchto lidí přerůst do neuvěřitelných rozměrů a že situace, kterých jsme mohli být svědky, nám rozhodně nepřipomínaly něco, co by v sobě skrývalo třeba jen špetku rodinného pouta.

Nelze však říci, že majoritní společnost je zakládána na docela jiných hodnotách a že nám ve své podstatě cítění pro rodinu jako takovou chybí. Jen jsme si z velké části zvykli na jiné hodnoty, které nám mnohdy nahrazují právě to, již zmíněné, teplo domova. Naučili jsme se žít více formálně. Začali jsme sledovat okolí ve kterém se pohybujeme a žijeme z docela jiných konců - obávám se, že mnohdy z konců nepravých.

Vraťme se ale k rodině romské. Zde se udržovaly tradiční mravy. Jak ujišťují někteří pamětníci, bylo vyloučeno, aby romské dítě mluvilo vulgárně před dospělými. Rodiče se před svými dětmi také chovali velmi mravně, dnes až neuvěřitelně. Například se před svými dětmi neobnažovali, dokonce se před nimi neukazovali ani ve spodním prádle. Přísně dbali na to, aby děti nebyly svědky některých pro děti nevhodných situací, ať se už jednalo o nevinné dotyky či dokonce pohlavní styk. Ten byl prakticky tabu a například homosexualita se dodnes nepřipouští, ba se jí dokonce pohrdá.

Dnes však můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí páchané na dětech, což bylo v dobách minulých prakticky výjimkou, ale také zanedbávání jiného rázu, které bylo důsledkem alkoholu a drogové závislosti, či tam, kde děti vychovával dětský domov. Jak bylo tedy již řečeno v úvodu, romská rodina měla daleko větší

význam než rodina gádžovská, i když u gádžů byla v minulosti příbuzenská pouta silnější jak vertikálně (prarodiče), tak horizontálně (bratřenci, sestřenice, švagři i přes „druhé koleno“) Každý se mohl v tísní spolehnout na příbuzného a nezůstal bez pomoci.

Ve své podstatě je tomu u romských rodin dodnes. Dnes například naleznout Roma v domově důchodců je spíše výjimkou. Vztahy mezi členy rodiny velkorodin slábnou, pevnější jsou snad olašské velkorodiny.

2.2 VZDĚLÁNÍ ROMŮ

Pokud se romské děti pravidelně nezúčastňují výchovně vzdělávacího procesu v předškolní výchově, opoždují se ve zvládnání jazyka a tím i v celkovém intelektuálním vývoji. Následkem toho oproti ostatním dětem čtrnáctkrát častěji propadají a pětkrát častěji dostávají druhý i třetí stupeň známky z chování. 28x častěji jsou pak převáděny do zvláštních škol. Školský systém s odlišnou jazykovou vybaveností romských dětí prakticky nepočítá. A pokud ano, pokládá ji za sociálně patologický jev romského etnika a tím za nepřizpůsobivost majoritní společnosti.

Většina romských dětí prožívá do jisté míry trauma školního neúspěchu už v prvním pololetí prvního ročníku. Každé romské dítě, které vstupuje do prvního ročníku ZŠ, jakoby se cítilo opuštěno a samo, odděleno nejen od matky, ale i od své širší romské komunity. Toto prostředí mu samozřejmě připadá nesrozumitelné a to především proto, že od ostatních dětí k němu nemá většinou vytvořen pozitivní vztah.

Velká část romských dětí nechodí do mateřských škol, nemají proto žádnou zkušenost s jinými dětmi (natož pak s dětmi neromskými) a nemají ani zkušenost s organizovanou ať už kolektivní či individuální činností.

Většina dětí v romských rodinách se učí především tím, že vidí a vnímají, co dělají druzí. Romové kladou důraz na praktický život a proto i veškeré problémy, které nastanou, řeší převážně společně oproti „českému“ pojetí vzdělání, které klade důraz na teorii, zobecňování a samostatný způsob práce.

Je na státu, aby vytvořil podmínky pro získávání plnohodnotného základního vzdělání ve školách běžného typu, takto získané vzdělání pak může Romům otevřít

cestu ke vzdělání dalšímu. Plnohodnotné vzdělání se může v budoucnu stát východiskem z problému v sociální oblasti. Škola, do které chodí romské děti, by se měla zabývat změnou koncepce, aby byla školou pro všechny děti, nejen pro děti majoritní skupiny. Škola by se měla zaměřit na vytvoření příznivé atmosféry v kolektivech tříd, ale také změnit přístup k jednotlivým dětem ale i rodičům. Měla by se upravit také náplň a rozsah výuky především v těch prvních ročnících základní školy a měly by se nalézt odpovídající metody a formy výuky, popřípadě snížit počet žáků ve třídě, aby se jim mohl pedagog dostatečně věnovat a odhalit nedostatky ještě v době, kdy se dá s dítětem pracovat a najít dostatečně mnoho řešení k jejich odstranění.

Dnes již existují školy, kde se snaží některá z nejnужnějších opatření provádět, ať už snížením počtu žáků ve třídě, tak samotným přístupem některých pedagogů. Avšak je zde stále finanční otázka celé věci. Pokud nebudou mít školy dostatek finančních prostředků, díky kterým by mohly zlepšit úroveň vzdělání svých žáků, nebude možné ani z části naplnit koncepcí a reformy, o kterých se tak dlouho hovoří. Někteří kritici hovoří o zbytečném vyhazování peněz a zastávají názor, že kdo s bude chtít vzdělávat, cestu si vždy sám najde. Je ale tato úvaha správná? Opravdu chceme podporovat pouze ty, kteří mají své vzdělávací cíle jasné, nebo zde projevíme více solidarity a budeme se snažit pomoci právě těm, kteří si ještě dnes neuvědomují čím pro ně vzdělání v budoucnu může být!?

Jako svébytná etnická menšina, jejíž početnost bude stále vyšší, mají příslušníci stále relativně nízkou životní úroveň. S ohledem na stupeň vzdělání a kvalifikace postihují sociální důsledky ekonomické reformy podstatně výrazněji romskou než ostatní složky společnosti. Dochází tak k sociálnímu propadu, jehož projevem je konzervace zaostalosti a bídy, nezaměstnanosti a závislost na finančních podporách a sociální péči. To vše může vést k neúměrnému nárůstu nejen kriminality, ale i parazitismu a dále také k prohlubování sociální distance a rasové předpojatosti.

2.3 ROMSKÉ DÍTĚ V ČESKÉ ŠKOLE

Jakou roli hraje škola v životě Romů: dokáže jim pomoci, dává jim šanci a podmínky na dobré postavení ve společnosti, na co je dokáže připravit a co jim naopak upírá?

Co se týče vztahu romských rodičů ke škole, je Romy chápána jako „bílá“ instituce, ke které mnozí nemají příliš důvěru. Někteří se proto raději uchylují k jednoduššímu, dle nich rozumnějšímu řešení a tou je volba tzv. romské školy. Ta je dnes jen jakýmsi nesprávným označením pro pouze romské děti. Z vlastní zkušenosti vím, že romskou školou se dnes neoznačuje pouze škola, kterou mohou navštěvovat pouze Romové. Naopak jedná se o jakousi kombinaci, přestože v ní převážnou část tvoří právě romské děti. Složení pedagogů je rovněž obojího charakteru a jsou zde jak zástupci majoritní společnosti, tak také zástupci té minoritní a nenazývejme ji záměrně romskou.

Romové cení vzdělání mnohem méně než gádžové. Za dávných časů jim bylo málo platné v osadě, stejně jako na kočovném voze a dobře se bez něj někteří obešli i za vlády komunistů, kdy bylo možné vydělat více peněz fyzickou prací, než například prací učitele či lékaře. Dnes je diskriminace při přijímání do práce tak silná, že pro Romy stejně obvykle zbývá jen místo kopáčů a uklízeček – a k životu ze sociální podpory, na který si mladí rychle zvykají, není vzdělání tak potřebné. Někteří romští rodiče dokonce ve vzdělání svých dětí vidí jakési nebezpečí, které by jim mohlo děti odcizit. Proto se často spokojí s tím, když se jejich děti naučí základním nutnostem v prvních ročnících (psaní, čtení, počty).

2.4 VZDĚLÁVACÍ PŘEDPOKLADY ROMSKÝCH DĚTÍ

Pokud se zaměříme na to, čím se liší romské děti od neromských při nástupu do školy a jaké jsou zpočátku, ale i později jejich předpoklady k tomu, aby výchova a výuka byla cílená a tím i úspěšná, nalezneme jistě nespočet těch nejrůznějších faktorů které tvoří podstatný rozdíl mezi Romy a těmi ostatními.

Začneme-li od začátku, můžeme naléznout celou řadu problémů plynoucích například z otázky bydlení a celkového žití Romů. Jistě je jejich velkým a velmi vážným handicapem právě nevyhovující bydlení, životospráva, ale také volný čas a jakýsi utříbený pravidelný denní režim. Některé děti jsou dodnes vystavovány neuvěřitelně špatným podmínkám. Často tráví svůj volný čas v přeplněných, vlhkých, nevětraných a podivně zapáchajících místnostech, jejich nevhodná strava kombinovaná jen s velmi nepatrnou pravidelností a často nedostatečný a nepravidelný

spánek, jsou jedny z mnoha důvodů, které zhoršují duševní ale i fyzickou kondici jednotlivých dětí.

Jistě pro nás nebude žádnou novinkou, že většina romských dětí prakticky neprochází žádnou předvýchovou ať už formou mateřské školky, či jiných podobných institucí. Velmi často pak dochází k tomu, že dítě po nástupu do školy, není schopno samostatně jednat, uvažovat, není schopno začlenění do kolektivu, nedokáže si najít adekvátní zábavu samo pro sebe. Pro velkou většinu psychologů zjišťujících školní zralost, respektive připravenost romských dětí je velkým problémem jakou metodu zvolit.

Ve všech běžných testech, včetně testů inteligence, vycházejí romské děti v průměru podstatně hůře a nelze tedy použít norem určených pro děti neromské.*

Jak ale naleznout způsob nápravy? Jedním ze způsobů je, aby vláda uložila ministerstvu školství, aby zjednálo nápravu a zajistilo vypracování odpovídající metodiky. Až bude k dispozici testová baterie vyhovující pro tento účel, bude zařazováno o něco méně romských dětí do zvláštních škol (speciálních škol) a bude i méně omylů vedoucích k poškození dítěte tím, že je zařazeno do základní školy, na kterou nemá schopnosti: zlepší se tak i diagnostika dyslexie, dysgrafie a dalších tzv. specifických poruch učení, jimiž jsou romské děti poměrně často postiženy. Slabší bývá pak i jemná motorika a i další handicap, jako je například nezvyk komunikovat s dospělým (natož pak gádžem), neschopnost samostatného jednání, nejsou zvyklé řešit úkoly a rozhodovat individuálně. Z domova si pak málokdy přinášejí schopnost – návyk – učit se z paměti.

* Pro školní výuku je nejdůležitější obecná inteligence, celková chápavost. Ta ovšem není vrozená, vrozené jsou jen předpoklady k jejímu rozvoji. Romské děti jsou často od malička stimulovány jinak než děti neromské, jejich inteligence se proto rozvine jiným směrem, méně užitečným pro školní výuku našeho typu, i když možná naopak vhodnějšímu pro rozvíjení citového života, vztahu k přírodě, tradicím atd. Při testování, jímž zjišťujeme připravenost pro školu, se výrazně projeví rozdílná zkušenost romských a neromských dětí. Malý Rom například nepostaví jednoduchou věž z kostek, které mu dáme k dispozici, nemělo většinou do této chvíle ani kostky v ruce, pozná však bezpečně bankovky a mince naší měny a ví, co za ně lze koupit. Mívá také vynikající sociální inteligenci a intuitivně se orientuje v mezilidských vztazích.

Říčan, P., S Romy žít budeme – jde o to jak, Praha Portál 1998

Dobře známým problémem romských dětí v české škole je také jazyková bariéra. Často rozumějí špatně česky, ale ještě hůře romsky, přičemž dobrou češtinu neslyší v rodině ani během školní docházky a tím celý handicap ještě narůstá. Jazyková bariéra romských dětí je daleko hlubší, než si uvědomujeme, především proto, že se nedá srovnávat s učením se cizího jazyka, jako takového. Při studiu cizího jazyka totiž bezpečně ovládáme ten mateřský a celý proces učení je tak snazší, než tomu bývá u romských dětí a jejich učení se jazyku majoritní společnosti. Slabší školní prospěch lze zčásti také vysvětlit nejen nedostatečnými schopnostmi, ale také podle tzv. teorie rezistence, která spočívá v přímém odporu k tomu typu vzdělání, jež předává typická škola a která je romskou komunitou tak málo ceněna. Avšak nesporné se zdá pak vynikající nadání romských dětí pro hudbu a především tanec. Tato nadání je patrně dědičné a jeho rozvoj podporuje jak přítomnost vzorů k napodobování, tak také tradiční volnost v romské výchově, která jen minimálně užívá zákazů a příkazů a naopak podporuje spontánnost a volnost. Proto jsou také romské děti daleko více živější a temperamentnější, a proto jsou také daleko více nesoustředěné a nepozorné.

Stejně jako u rodičů, tak i u dětí rozhoduje důvěra, kterou lze získat především vytvořením takového prostředí, které bude pro dítě představovat pocit bezpečí. Dítě také musí mít osobní zájem a citovou blízkost – pro romské děti platí ve zvýšené míře obecné pravidlo, že vychovává především citový vztah k učiteli.

2.5 BUDOUCNOST VE VZDĚLÁNÍ ROMŮ

Vzdělání má pro Romy a jistě nejen pro ně, zásadní význam především pro jejich úspěšnou integraci do české společnosti. Je proto velmi důležité, aby nejen většinová společnost, ale také státní správa usilovaly o dosažení určité rovnosti. Rovností však máme na mysli také vzdělávací a nadále pracovní příležitosti pro všechny děti, žáky a mladé lidi.

Neodsuzujeme proto každého Roma jako někoho, o kom jsme jednoznačně přesvědčeni, že nemá ani špetku zájmu o vzdělání. I mezi romskými rodiči je dnes celá řada těch, kteří mají jasné představy o vzdělání svých dětí. Mnohdy jim však bývá překážkou právě majoritní společnost, která jim neumožní plnit tyto cíle třeba již tím, že jim nepomůže při vyrovnávání jejich dětí s dětmi neromskými.

Pro srovnání pár hlavních prvků řešení romské problematiky:

- Podpora Romů ve vzdělání a tím i zlepšení jejich možností při výběru zaměstnání
- Podpora při zachování, ale také rozvoji romské kultury a tradic
- Důslednější zainteresovanost nejen ze strany odpovídajících institucí, ale celé společnosti v České republice v otázkách romské problematiky

2.6 VÝCHOVA K TOLERANCI - KROK SPRÁVNÝM SMĚREM

Výchova k toleranci musí prolínat veškerou školní výchovu od mateřské školy až po střední, popř. vysokou. Součástí takové výchovy je odbourávání předsudků a odstraňování stereotypů z poznání u všech dětí.

2.7 PŘÍPRAVA PEDAGOGŮ – ÚSPĚŠNÉ ŘEŠENÍ

Jsou to stále především pedagogové, jakožto zásadní faktor, který rozhodne o tom, do jaké míry, a zda vůbec, se podaří naplnit záměry procesu vzdělávání. Je proto velice důležité, ba až nezbytně nutné, začlenit do systému pregraduální přípravy pedagogů jako nedílnou součást právě problematiku vzdělávání národnostních a etnických menšin. Aby byly výsledky úspěšné, je třeba prozkoumat celou oblast detailně a umožnit tak pedagogům maximální přístup k informacím, díky kterým pro ně bude méně obtížné pohybovat se v dané oblasti a díky kterým budou moci rozvíjet nejrůznější formy a metody práce s romskými dětmi.

2.8 ROMSKÁ KRIMINALITA

Jedním z hlavních zdrojů konfliktů mezi Romy a Čechy je bezesporu romská kriminalita. Na počátku devadesátých let, kdy byly údaje o romské kriminalitě k dispozici se pohyboval podíl Romů na celkové trestné činnosti v ČR okolo 16%, znamenalo to tedy, že prakticky každý pátý obviněný byl Rom. Odborníci jsou i dnes přesvědčeni, že právě romská kriminalita se dlouhodobě zvyšuje a směřuje do nižších věkových kategorií naší populace. Důležité je také zdůraznit, že k samotné kriminalitě a páchání těch nejrůznějších trestných činů jsou dnes využívány také děti to v míře, která je až zarážející.

Jsou to ovšem stále dohady, po roce 1989 byl vydán zákaz vykazování Romů ve statistických ročenkách, neboť to bylo bráno jako rasová diskriminace. Tento krok byl učiněn mimo jiné také na základě určitého tlaku romských organizací, které si od něj slibovaly – bohužel mylně – zklidnění veřejného mínění o Romech. Odborníci proto čerpali především ze situace na Slovensku, kde tyto statistiky zakázány nebyly. Podle těchto odhadů se Romové podíleli na objasněné registrované kriminalitě 3x až 4x více než osoby z řad majority.

Trestná činnost v romském pojetí bývá většinou skupinovou záležitostí. Často se stává, že zisk z kriminality bývá nesrovnatelně menší než škoda, která plyne z jejich jednání. V této souvislosti je často zmiňován „sběr“ barevných kovů, jež jsou následovně prodávány ve výkupnách druhotných surovin. Romové právě v těchto případech často z neznalosti poškozují například zabezpečovací zařízení na drahách či různé síťové kabely atd. Neuvědomují si však, že škoda kterou tím způsobí (mnohdy se jedná o miliónové škody) je pak neúměrně vysoká jejich „výdělku“.

V poslední době se stále častěji hovoří o tzv. organizované kriminalitě a už dávno neplatí, že Romové umějí odcizit pouze to, co není zabezpečené, ba naopak. Řady těchto expertů se rozrostly a nadále rozrůstají do neuvěřitelných rozměrů a s jejich počtem se přímo úměrně zvyšují také nápady a způsoby, kterými svou trestnou činnost provádějí. Dle odborníků jsou Romové v těchto skupinách více méně v roli výkonných spolupracovníků na spíše nižších stupních organizace, obvykle nebývají najímáni na složitější práci – i když i zde bychom jistě mohli jmenovat některé výjimky – existují určité romské skupiny, které vykazují některé znaky organizovanosti a to jedná se-li například o organizování prostituce, pasáctví u pouliční a silniční prostituce, včetně rozdělení úseku silnic na daných „výdělečných“ trasách.

Ani hospodářská kriminalita nezůstává ze strany Romů zcela bez povšimnutí. Především podvody, při kterých se dostávají do role tzv. bílých koní a z kterých jen málokdy vycházejí potrestáni samotní iniciátoři celé akce.

Jistě je zde dobré zmínit, že stále častěji dochází k zapojení Romů do drogových aktivit nejrůznějšího druhu. Mnohdy i na bázi velkorodinných svazků je organizován přísun surovin pro výrobu drog (u nás pak zejména pervitinu) a následná distribuce

mezi do společnosti. Výrobu a odbyt však zajišťují také odborníci z řad majoritní společnosti a právě takováto skupina, jež vykazuje známky jisté organizovanosti, se může věnovat i jiným kriminálním aktivitám.

Statistiky jsou hroživé. Odhaduje se, že 20-30% ekonomicky aktivní romské populace získává prostředky k obživě nelegálně. A to především prostitucí, překupnictvím a jinou majetkovou trestnou činností. Kriminalita romské mládeže se ve srovnání s gádžovskou odhaduje na několikanásobek. Výchovná zařízení, ať už ústavy pro mládež, tzv. past'áky, kam se umísťují ti, kteří opakovaně nebo závažně porušují zákony, právě tato zařízení bývají z velké většiny obsazeny právě mladými Romy. Vězení pro dospělé jsou „romská“ více než ze 60%. A ani podíl recidivistů mezi romskými vězni není nižší než mezi neromskými.

Úsměvné nám může připadat tvrzení některých Romů, kteří prohlašují, že ani tisíc romských kapsářů nezpůsobí společnosti takovou škodu jako jeden vychytralý „bílý“. Ten na rozdíl od většiny Romů dokáže ke své trestné činnosti využít těch nejrůznějších prostředků, zkušeností a znalostí například z oblasti práva a dokáže tak (právě díky mezerám v zákonech) zpronevěřit miliardy a posléze s nimi utéct kamsi, kde na něj ani právo nestačí. Vůči Romům, kteří se často dopouštějí trestné činnosti i z důvodu vlastní neznalosti zákona – která může být mnohdy polehčující okolností, ne však omluvou – je to prakticky výsměch.

Dobrym příkladem nám může být také to, že se někteří Romové dopouštějí trestné činnosti v důsledku své faktické odlišnosti a to zkrátka jen proto, že se jim některé zákony zkrátka nehodí. Typickým příkladem je zde například pohlavní zneužití, pro které si odpykává trest mnoho Romů. Příčina je v tom, že Romové dozrávají pohlavně rychleji než ostatní a začínají tak daleko dříve pohlavně žít. Proto na souloži mezi osmnáctiletým chlapcem a čtrnáctiletou dívkou nespátřují nic zvláštního. Jak ale nalézt kompromis, nebo jakési adekvátní řešení celé situace? Především by se měla upravit samotná legislativa.

Shrňme si závěrem příčiny romské kriminality. Výše zmiňovaná nezaměstnanost, která vede k tzv. sociální kriminalitě ale také, minimálně stejně závažná příčina, je výsledek čtyřicetiletého komunistického úsilí o vyhlazení romského jazyka a kultury.

A v neposlední řadě jistě samotné nepřátelství mezi Romy a gádži, které poznamenává všechny stránky našeho společného soužití.

Žijeme v 21. století a jsme členy Evropské Unie, pokusme se tedy přizpůsobit zákony a předpisy tak, aby měly jasný charakter a staly se takovými zákony, jejichž smysluplnost bude postavena na reálných základech.

2.9 DÍLČÍ ZÁVĚR

Závěrem této kapitoly má být spíše shrnutí některých sociálních problémů, a to především v oblasti vzdělávání a následně i dalšího života. Obecně pak platí, že právě díky časté nevzdělanosti a nedostatečné informovanosti, plynoucí především z nezájmu, má za následek nárůst těch nejzávažnějších sociálních problémů v celé své šíři.

3 ROMOVÉ JAKO SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ SKUPINA

3.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ ROMŮ

Po roce 1989 asi zhruba do roku 1997 se vládní politika orientovaná na romskou komunitu omezila v postatě na politiku národnostní. Dokládají to mimo jiné i slova Hany Frištenské z úřadu předsednictva vlády ČSFR v článku „Východiska trpělivého přístupu“ uveřejněného v Sociální politice.³

„Přijetím Listiny základních práv a svobod v podobě ústavního zákona ČSFR stát deklaroval jako nový princip právo každého občana přihlásit se k té národnosti, s níž se identifikuje... Tím se otevřela cesta i pro část romského obyvatelstva prohlásit se příslušníky národnostní menšiny a uplatňovat svůj nárok na všechna práva, která jsou platným čs. Právním řádem pro příslušníky národnostních menšin zaručena v ČSFR... Výsledkem stejného procesu je pak postupné ukončování speciální sociální péče o romské obyvatelstvo jako o zvláštní sociální skupinu... Přijetím Listiny základních práv a svobod se řešení problému Romů v ČSFR posunovalo z roviny sociální do roviny společenské a politické“.

Sociální vyloučení je v poslední době velkým tématem, kterým se zabývají praktičtí i teoretičtí odborníci ve všech vyspělých zemích. Hlavním důvodem je, že dokonale vystihuje reálnou situaci osob nebo skupin, které jsou celou situací znevýhodněny. Znevýhodnění mohou být různého druhu a často se propojují, nejčastěji se však uvádí věk, pohlaví, zdravotní stav, etnická příslušnost atd.

3.2 POSTAVENÍ ROMŮ NA TRHU PRÁCE

U příslušníků národnostních menšin je zaměstnanost úzce spjata s řešením jak se co nejlépe začlenit do majoritní společnosti. Je to právě majoritní společnost, která obvykle charakterizuje romské pracovníky – respektive jejich práci za nekvalifikovanou, mají nespolehlivou pracovní morálku s výraznou pracovní ale také územní fluktuací. Ve velké většině volí nelegální a společností mnohdy odsuzované

³ Navrátil Pavel a kolektiv, Romové v české společnosti, Praha Portál 2003

způsoby obživy, které nezřídka vedou ke zvyšování kriminality a tím snižování bezpečnosti. Jejich záporný vztah k majetku ale také obtížně akceptované hygienické a zdravotní podmínky ve kterých žijí jsou neuvěřitelné a pro majoritu neakceptovatelné.

Nízká kvalifikační struktura romského obyvatelstva je všeobecně známá. Toto má řadu důvodů, mezi kterými zcela jistě můžeme jmenovat vztah Romů k samotnému vzdělání – což nám už nyní nemusí, vzhledem jejich kočovné minulosti, připadat nějak zvláštní. Avšak právě nízká vzdělanostní a kvalifikační úroveň těchto lidí brání jim samotným v rovnoměrnému rozptylu v sociální a profesní struktuře společnosti a vzniku rovnocenných vztahů. Současně omezuje jejich kontakt pouze na jedince ze stejné, tím pádem nejnižší, sociální vrstvy majoritní společnosti.

Dalším a jistě nemálo závažný problém způsobuje v úvodu zmíněná pracovní morálka. Naučit Roma určité pravidelnosti, pro nás i v běžných činnostech, je prakticky nemožné. Neochota podřídit se určitým předpisům a nepromyšlené důsledky, které plynou z jejich chování si Romové ani neuvědomují. Často proto mění místo zaměstnání, což se opět ukazuje jako důvod jejich staletého způsobu kočovného života.

V souvislosti s rozvojem tržního hospodářství nastává také útlum v některých průmyslových odvětvích, kde byla poptávka po nekvalifikovaných pracovnících - a to především na konci devadesátých let. Díky tomu se snižovala a nadále snižuje pravděpodobnost, že by Romové mohli najít vhodné pracovní místo. Úbytek těchto pracovních míst se dále zvětšil, díky přílivu zahraničních pracovníků, zejména pak ze zemí bývalého Sovětského Svazu, Ukrajiny a Balkánu, kteří svými platovými požadavky, menšími nebo více méně žádnými náklady na sociální zabezpečení, vyšší kvalifikační úrovní a výraznou pracovní disciplínou byli přijatelnější pro českého zaměstnavatele než příslušníci romské komunity, kteří jim prakticky nedokázali konkurovat.

Nezapomeňme však zmínit také stát, který svým systémem sociálních dávek jistě celé situaci nikterak nepomáhá. Zejména u nízkopříjmové skupiny obyvatelstva, do které patří i Romové, působí sociální dávky zcela demotivačně. Proto je zde opravdu už nejvyšší čas udělat radikální změnu a připravit sociální oblast důkladné reformě.

3.3 DÍLČÍ ZÁVĚR

Chceme-li opravdu pochopit mentalitu romského etnika, měli bychom začít opravdu od začátku. Je nutné seznámit se nejprve s jeho historií a na základě těch nejprvotnějších informací pak můžeme postupovat v dalším poznání a pochopení této menšiny. Česká republika patří k zemím s největší romskou menšinou, a její valná část se dodnes nedokázala přizpůsobit majoritnímu způsobu života. A pokud to nějaká část, tzv. romská elita dokázala, mělo to za následek zřeknutí se svého romství (ke svému romskému občanství se nehlásí), což by se dalo zcela jistě chápat jako určitá ztráta jejich vlastní národní identity.

Za, ve své podstatě pozitivní, však můžeme brát tu skutečnost, že především po roce 1989 se Československá republika (později Česká republika) začala o celý problém související s romským etnikem a to v jakémkoli směru více zaobírat. Vzniká celá řada organizací, které již nejsou založeny pouze na politické bázi a mnoho dalších nejrozličnějších sdružení, která směřují k uchování ale především rozvoji romské kultury jako takové. Rozvíjí se pedagogická oblast - formy a metody vzdělávání a výchovy. Využívají se osvědčené projekty ze zahraničí i alternativní způsoby spolupráce s touto menšinou. A proto i já jsem se rozhodla ve své práci zaměřit na některé romské projekty ale také organizace, které se danou problematikou a vůbec romským etnikem zabývají v celé své šíři. Třetí kapitola mé práce bude proto výhradně zaměřena tímto směrem.

4 ÚSPĚŠNÉ ROMSKÉ PROJEKTY

4.1 ROMSKÉ PROJEKTY V ČR

Za jeden z velmi úspěšných romských projektů se dá zcela jistě považovat program Lidé v naší společnosti. Ten je jakousi pardubickou částí rozsáhlého mezinárodního programu Roma Rights and Access to Justice in Europe (Práva Romů a jejich přístup ke spravedlnosti v Evropě – RrAJE) britské nevládní organizace European Dialogue (Evropský dialog). Kromě České republiky, kde probíhá od roku 2001, realizují tento program také v Bulharsku, Rumunsku a na Slovensku.

Cíl programu :

Program Lidé v naší společnosti se v Pardubicích soustřeďuje na vytváření podmínek pro dlouhodobé zlepšování soužití většinové společnosti a etnických menšin ve městě, z nichž se zvláště zaměřuje na menšinu romskou. Podporuje úzkou spolupráci a komunikaci romské komunity a města.

Historie programu :

- utváření programu 1997-1999
- přípravná fáze 2000

V této fázi byla přijata Veřejná deklaráce vůle města činit další aktivní kroky k vytvoření prostředí příznivého pro pokojné soužití občanů ve městě Pardubice.

Její přijetím dne 27.6 2000 Zastupitelstvo města vyjádřilo programu svou podporu.

V prvním roce realizace programu /2001/ se uskutečnil nejprve přípravný seminář pro Romy, kde lektorky připravily budoucí účastníky tréninkového cyklu na možná úskalí, která s sebou mohou přinést společné semináře s příslušníky majority, vysvětlily některé pojmy, které budou na seminářích používat, zjistily potřeby a motivaci (semináře se zúčastnilo 25 Romů). Více než 240 osob z řad úředníků magistrátu, strážníků městské policie, učitelů a Romů se zúčastnilo osmi tříhodinových informačních setkání. Účastníci byli seznámeni s programem Lidé v naší společnosti, proběhla diskuse nad některými pojmy (jako např. xenofobie a

rasismus), základním právním rámcem (Česká republika, Evropská unie), hlavními úskalími komunikace a spolužití, a také etnickými specifiky romské komunity.

Dále následovalo pět čtyřdenních workshopů pro vybrané zájemce z řad účastníků informačních setkání. Cílem workshopů bylo přispět ke zvýšení profesního přístupu v poskytování služeb veřejnosti pomocí hledání zdrojů případných nedorozumění, a to prostřednictvím vzájemného působení skupiny i odborných znalostí zkušených lektorů. Hlavním tématem seminářů byla efektivní komunikace, konflikty a metody jejich řešení a informace o historii, současnosti a etnických specifikách Romů, ale také velmi zajímavá prezentace vietnamské a ukrajinské komunity a etický kodex. Na seminářích bylo vyškoleny celkem 100 lidí.

V rámci programu Lidé v naší společnosti se na sklonku léta uskutečnil také první ročník multikulturního festivalu Ethno Pardubice 2001.

V červnu roku 2000 se ve Velké Británii uskutečnila pětidenní pracovní stáž ředitele Městské policie v Pardubicích a jeho zástupce. Cílem návštěvy bylo podrobně se seznámit s úkoly a metodami práce britské policie, zejména v oblasti rasové rovnosti, komunitní práce a při násilí na ulicích.

Aby bylo možné dosáhnout jednoho z cílů programu, tedy povzbudit Romy ke strukturaci a institucionalizaci své komunity, a tím připravit partnery pro komunikaci s městem, bylo vhodné ukázat jim, jakými formami toho lze docílit a jaké možnosti se díky tomu otevírají. Na desetidenní stáž do Velké Británie v říjnu 2001 odcestovalo nasbírat cenné zkušenosti od svých kolegů, celkem 15 zástupců romské komunity v Pardubicích.

Koncem prvního roku projektu se uskutečnilo setkání u kulatého stolu, kterého se zúčastnili zástupci institucí veřejné správy a neziskového sektoru a také romských komunit pardubického regionu. Společně diskutovali o vytváření místních strategií multietnického soužití a antidiskriminační politiky.

Druhý rok realizace - 2002

Podpora romské komunity

Cílem programu v druhém roce realizace je, aby sama romská komunita mohla, prostřednictvím svých zástupců, vyjádřit své potřeby a ve spolupráci s dalšími organizacemi, především magistrátem města, pomáhala svým členům. Proto program podpořil vznik romského občanského sdružení Darjav (Oceán).

Program Lidé v naší společnosti umožnil zaměstnat na částečný úvazek dva romské terénní pracovníky. Jejich úkolem je mimo jiné podporovat komunikaci uvnitř romské komunity, ale také s okolními institucemi a jednotlivci. Hlavní náplní jejich práce je angažovat romskou komunitu k účasti v programu a působit jako komunikační most a zázemí pro koordinátora programu a občanské sdružení Darjav.

4.2 DARJAV

Především na základě zkušeností získaných z pracovních pobytů ve Velké Británii v roce 2001 vyjádřili Romové potřebu vytvořit organizaci, která by oproti dosavadním existujícím měla širší záběr činnosti, fungovala na jiných principech a dovolila Romům z mladší generace spolupodílet se na její činnosti. Počáteční snahy transformovat některou z existujících organizací tak, aby lépe naplňovala tuto vizi, se ukázaly nevyhovující. V současnosti má Darjav 14 aktivních členů a jeho činnost a rozvoj (především školení a odborné poradenství) finančně podporuje program Lidé v naší společnosti.

K činnostem Darjavu patří:

- práce v komunitě s dětmi předškolního a školního věku (volnočasové aktivity a doučování)
- poradenská činnost pro dospělé (bydlení, sociální a zdravotní otázky)
- kulturní a společenské aktivity pro dospělé a děti
- komunikace a spolupráce s dalšími romskými organizacemi a aktivisty
- informace a osvěta

Politika rovných příležitostí

Program Lidé v naší společnosti se ve druhém roce soustředil na přijetí politiky rovných příležitostí. To představovala především tvorba a přijetí Etického kodexu výkonu veřejné správy a ustavení pracovního orgánu k doзору nad aplikací kodexu. Etický kodex, který např. svými částmi o zákazu diskriminace, rovných příležitostech a kontrolních mechanismech, nemá v České republice obdoby, byl přijat zastupitelstvem města Pardubic 14. září 2002.

Pracovní stáž ve Velké Británii

V listopadu 2002 proběhla další pracovní návštěva Velké Británie. Účastníci, především členové romského občanského sdružení Darjav, během svého pětidenního pobytu hovořili se zástupci řady organizací, seznámili se s postupy používanými pro usvědčení rasistického chování, seznámili se s pravidly, podle jakých se ve Velké Británii rozdělují byty a splácejí dluhy, setkali se s tradičními anglickými kočovnými romskými rodinami v kempové oblasti, kde jsou nyní usazeny. Nejpodrobnější rozhovory probíhaly v průběhu celé doby s různými pracovníky Afrokaribské asociace, která se stará o potřeby afrokaribské komunity od nejmladších až po seniory.

Kulatý stůl v roce 2002

V rámci informační kampaně o programu Lidé v naší společnosti se koncem roku 2002 uskutečnil také kulatý stůl, u něhož se sešli pardubičtí romští aktivisté a zástupci občanských iniciativ, aby diskutovali o možnostech společného postupu při vyjadřování potřeb a zájmů pardubické romské komunity.

Terénní programy v sociálně vyloučených lokalitách

Cílová skupina :

Projekt je realizován ve dvou desítkách lokalit obývaných komunitami, jímž hrozí společenská izolace. Tamější obyvatelé jsou především Romové, kteří mají ztížený přístup k podpoře poskytované státem či nestátními institucemi. Jedná se o rodiny s nejnižší kategorií příjmů závislé na dávkách sociálního zabezpečení a stereotypně

označované okolní populací jako „cikáni“. Nejzávažnějším problémem je zde bezesporu dlouhodobá nezaměstnanost dospělých příslušníků těchto komunit.

Označení „sociálně vyloučené lokality“ se vztahuje převážně ke geograficky vymezeným oblastem, v nichž žije několik desítek rodin (mnohdy od 50 do 300 osob) v jediném, nebo v lepším případě ve dvou panelových domech. Společnost Člověk v tísni 4 také působí ve dvou čtvrtích s čistě romskými obyvateli – kterých je zde přes jeden tisíc. Taková koncentrace romské populace se v posledních letech ve většině českých měst obvykle objevuje v místech, kam magistrát rozhodl vystěhovat neplatiče nájemného. Na povrchu se může zdát, že se městské úřady zbavují „problematických“ nájemníků, avšak ve skutečnosti se vystavují riziku, že budou muset čelit mnohem vážnějším, dlouhodobému a možná neřešitelnému sociálnímu problému.

Život v těchto lokalitách, jako by snad postrádal smysl. Bezútešný a bezvýhodný život těchto obyvatel ani snad nedokážeme pochopit. Lidé tu však žijí v určité letargii a nejsou ochotni, mnohdy vlastně ani schopni cokoli udělat, nějak si pomoci. Volí krátkodobé životní cíle, neplánují, snaží se pouze o uspokojení těch nejzákladnějších potřeb. Je až zarážející, jak nerozumějí prostředí kolem sebe, jsou v něm ztraceni. Žijí v pocitu strachu z nových věcí. Byli zbaveni společenských vazeb se vším pozitivním, co tyto vazby znamenaly, včetně nepsaných pravidel sociální kontroly. V rámci takových subkultur pak vzniká svět pravidel a hodnot, které jsou naprosto vzdáleny od většinových hodnot.

Děti, které v těchto lokalitách žijí a vyrůstají, automaticky přejímají uvedené „problemové“ modely jednání a chování a celá situace se tak mezigeneračně reprodukuje. Většina romských dětí navštěvuje zvláštní školy. Na vyučování se připravují minimálně, nebo prakticky vůbec. Veškerý volný čas tráví na ulicích, bez jakéhokoli programu a náplně a pokud se přeci jen objeví určitá náplň, má většinou

4 Obecně prospěšná společnost Člověk v tísni při České televizi je jednou z nejznámějších nevládních neziskových organizací v ČR. Realizuje humanitární pomoc, dlouhodobé rozvojové projekty, zvyšuje zájem veřejnosti o dění v zahraničí a podporuje snahy o demokratizaci a dodržování lidských práv ve světě. Kontaktní adresa: Člověk v tísni – společnost při České televizi, o.p.s., Sokolovská 18, 120 00 Praha 2, tel: 226 200400, fax:226 200401

nepříznivý důsledek. Mnohdy je jim pravou zábavou kriminální činnost, ať už se jedná o drobné krádeže a nebo vandalství.

Státní systém sociální ochrany se mívá účinkem, protože neposkytuje možnost porozumět individuální situaci klienta. Důvodem je skutečnost, že sociální práce prováděná státními institucemi má hlavně administrativní povahu. A orgány místní samosprávy? Ty obvykle pro zlepšení situace nic nepodnikají. Je velmi zarážející, že organizace a instituce, které jsou zde právě proto, aby se problematikou zabývaly, se chovají velmi často v rozporu s veškerými pravidly a jejich represivní přístup celou záležitost neřeší.

Cíle projektu

Cílem projektu je především poskytnutí pomoci těm komunitám, které to bezesporu potřebují. Především prostřednictvím terénních sociálních pracovníků (streetworkerů), kteří by působili jako konzultanti, poradci, mediátoři, organizátoři, plánovači a autority. Od terénních sociálních pracovníků se také očekává, že svým klientům zprostředkují přístup ke službám a aktivitám, které jsou v lokalitě k dispozici. Dále by streetworkeri měli iniciovat v místní komunitě strukturální změny a ozdravné procesy. Ve městech, kde již existují organizace, které nabízejí návazné programy, musí streetworkeri – ve spolupráci s dobrovolníky – zajistit, aby byly k dispozici zájmové vzdělávací aktivity ať ve formě různých kroužků, či jiných sdružení především pro děti. Cílem je zapojit do takových aktivit co největší počet místních občanů, protože jim jejich účast může pomoci překonat subjektivní pocit nepotřebnosti.

Fáze projektu

Všichni streetworkeri prošli v roce 2001 celkem 90 hodinami školení. Byli vyškoleni v příslušné legislativě, komunikačních dovednostech, organizování zájmových aktivit pro děti ale i dospělé, řešení drogových problémů na lokální úrovni. Postoupili také psychosociální trénink. Školící programy byly realizovány v rámci projektu „Varianty“ a byly financovány ze zdrojů programu PHARE. Ze 30 terénních pracovníků, jen pro informaci, bylo 19 Romů.

Za přímou koordinaci momentálního počtu více jak 30 streetworkerů ve zhruba 21 lokalitách jsou zodpovědní 3 koordinátoři (sociální pracovníci). Koordinátoři sídlí v Praze a pravidelně navštěvují terénní pracovníky v regionech. Tato struktura přinesla jako velké výhody především v možnosti shromažďovat informace o problémech v sociálně vyloučených lokalitách různých měst a regionů, ale nese s sebou i zásadní omezení. Koordinátor nemůže provádět přímý dohled nad terénními pracovníky, protože lokalitu nezná z vlastní zkušenosti. Z tohoto důvodu se společnost Člověk v tísni rozhodla tuto strukturu změnit. Cílem této změny je vytvoření komunitních a regionálních týmů složených z jednotlivých terénních pracovníků a nadřízeného sociálního pracovníka, který žije přímo v lokalitě. Jedním z prvních kroků tohoto plánu je pořádat „regionální porady“, které se již v současné době konají.

Supervize

Systém supervizí, čili možnosti konzultací a odborného dohledu nad prací terénních pracovníků, je organizován tak, aby byl co možná nejvíce otevřený a flexibilní. Externí supervizit má vzdělání v oblasti psychoterapie a má zkušenosti s prací s menšinami. Týmová supervize se odehrává každý měsíc na „regionálních poradách“, které probíhají bez účasti koordinátorů, kteří v hierarchii projektu zaujímají nadřízené pozice. Existuje také možnost individuální supervize.

Základní metody terénní sociální práce

- Rozhovory s klienty – hlavní nástroj práce v terénu. Účelem je získat od klienta informace, podpořit je a motivovat, aby učinili rozhodnutí a podnikli určitou věc.
- Pomoc s listinami – pomoc při vyplňování formulářů, vysvětlení klientům, co je obsahem určitého dopisu, aby se nemohlo stát, že klient podepíše něco, čemu nerozumí co jej může poškodit.
- Vyjednávání – pracovník se účastní vyjednávání mezi klientem a úřady, nebo toto jednání sám vede, závisí na schopnostech klienta
- Doprovod – pokud je to nutné, doprovází pracovník klienta do veřejných úřadů, zaměstnání, kanceláří veřejné správy atd.

- Koordinační činnost – pracovník koordinuje činnosti, do kterých se zapojují klienti (úklid okolí domu, jako brigáda), vyhledává pomáhající dobrovolníky a dohlíží na jejich činnost.
- Konzultace s odborníky – v oboru, do něhož spadají vybrané sociální, právní a zdravotnické problémy, konzultace s rodinnými či pedagogickými poradnami, konzultace s odborníky na protidrogovou problematiku a léčení nejrůznějších patologických závislostí.
- Kontakt s dalšími institucemi – a organizacemi včetně center pro drogově závislé, občanských poraden, dobročinných organizací, útulků pro bezdomovce, pedagogicko-psychologických poraden, nemocnic, sanatorií, ústředních i místních vládních úřadů, center pro prevenci sociálních problémů a probační služby.

4.2.1 PROJEKT PHARE - Podpora rasové a etnické rovnosti

Zpráva projektu PHARE

Zpráva partnerského projektu České republiky a Velké Británie „Podpora rasové a etnické rovnosti“. Projekt mapující připravenost české legislativy a praxe pro implementaci hlavních evropských antidiskriminačních směrnic realizoval Warwick Maynard, poradce pro EU, v období květen 2001 – červenec 2002. Zpráva obsahuje návrh „antidiskriminačního“ zákona a analýzu stavu rasové a etnické diskriminace v ČR. Na návrhu zákona současné době dále pracuje Odbor pro lidská práva Úřadu vlády ČR.

Návrh tohoto antidiskriminačního zákona představuje těžiště práce, která byla za svého trvání vykonána v rámci „twinningového projektu“ financovaného z prostředků EU Phare od dubna 2001 do června 2002. Poskytne právní rámec, která je podle našeho mínění tak nutný k dosažení rovnosti, a je v každém případě účinným prostředkem k implementaci tří směrnic, jež jsou součástí *acquis communautaire*.

Účastníci projektu ze čtyř zemí EU (Velká Británie, Irsko, Španělsko a Švédsko) se snaží předávat své zkušenosti týkající se řady nejrůznějších oblastí. Za prvé, poskytují

rady ohledně vhodného strukturálního uspořádání realizace strategie rovnoprávnosti napříč všemi resorty vlády (tedy to, čemu říkáme „vládní mašinerie“), za druhé, ohledně konkrétní politiky ve čtyřech oblastech, jež vládní zmocněnec pro lidská práva považuje za nejdůležitější (tedy vzdělání, zaměstnanost, bydlení, policejní služba), a za třetí, ohledně stanovení cílů a měření úspěšnosti.

Veškerá naše činnost se týkala shromažďování informací a konzultací s našimi českými kolegy – a to jak v rámci vládních orgánů, tak mimo ně. Podstatná část této zprávy – „Předběžné návrhy týkající se antidiskriminační legislativy“ – byla v prosinci 2001 předložena místopředsedovi vlády Rychetskému a byla zapracována do Usnesení vlády č. 170 z 20. února 2002. Zbývající tři části této zprávy byly předloženy a projednány s českými kolegy na seminářích a kulatých stolech pořádaných v rámci projektu v období od října 2001 do května 2002. Nic v této zprávě by proto nemělo být překvapením pro ty, kdo se budou v největší míře podílet na jejím naplňování. Jde do značné míry o vedlejší produkt naší činnosti, shrnující informace a podněty, o které jsme se již se svými partnery z České republiky podělili.

Považujeme za nezbytné hned v úvodu této zprávy zdůraznit jednu mimořádně závažnou skutečnost. My všichni – zejména zde ve Velké Británii – se domníváme, že jak tak výmluvně uvedl Franz Baermann Steiner před půl stoletím, jsme nebyli schopni zcela proniknout pod povrch situace ve střední Evropě, pokud jde o citlivou otázku rasové (nebo jak uvádějí Češi, národnostního) původu. Toto se týká i poradce pro předvstupní jednání, který v České republice žil nepřetržitě 14 měsíců. My všichni jsme byli vychováni v multikulturní společnosti, kde diskriminace samozřejmě také existuje. Bylo však pro nás obtížné hodnotit situaci v zemi, kde je jedna konkrétní etnická skupina, Romové, stigmatizována do takové míry, že doporučovat řešení, která byla účinná ve vztahu k rozmanitým menšinám ve Velké Británii po pět desetiletích od dob, kdy Steiner psal, by se dalo označit pouze za zbožné přání.

Rovněž jsme také naráželi na problém, že většina lidí, s nimiž jsme hovořili, stále českou společnost vnímají z rasového hlediska jako duální: etničtí Češi (a Slováci) a Romové. Je tomu tak i navzdory tomu, že existují přímé údaje – jediným zdrojem přímých údajů o počtech etnických menšin jsou údaje z registrů „trvale usazených cizinců“ – které dokládají existenci např. 20 000 osob vietnamského původu

s dlouhodobým nebo trvalým pobytem. Kdybychom dostali sto korun vždy, když k nám někdo řekl, že „tady nejsou žádní vietnamci“ byla bychom teď velice bohatí!

Opakovaně (a zejména v prvních měsících realizace projektu) jsme zdůrazňovali, že právo ES vyžaduje obecná řešení při uplatňování antidiskriminačních směrnic ES, a to jak z hlediska právních předpisů, tak z hlediska přístupu a praktické realizace. Podle našeho názoru politika dvou kategorií minorit, na jejímž základě jsou občané děleni na:

- etnické Čechy
- tradiční národnostní menšiny
- zbytek

je z dlouhodobého hlediska neudržitelná, a to přinejmenším v důsledku vstupu do EU. My jsme nicméně vycházeli z vodítek, která nám poskytl náš český partner v projektu a řadu svých doporučení ohledně nutných změn jsme vydávali se zřetelem na situaci Romů. V celé twinningové smlouvě jsou Romové mnohokrát zmiňováni v té či oné souvislosti. My jsme však ve skutečnosti dbali na to, aby všechna naše řešení byla obecná a zajišťovala rovnost příležitostí, přístupu a zacházení pro všechny menšiny, které žijí - nebo které budou v budoucnu žít – na území České republiky.*

5. 5 2003

Warwick

Maynard

* <http://www.tspweb.cz>

Podpora rasové a etnické rovnosti – zpráva projektu...

4.3 NEZISKOVÉ ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ROMSKOU PROBLEMATIKOU

4.3.1 ROMEA

Sdružení ROMEA je dobrovolným, nevládním, neziskovým sdružením občanů a právnických osob, které spojuje podpora boje proti rasismu, rozvíjení dodržování lidských práv, napomáhání k rozvoji demokracie a tolerance ve společnosti. ROMEA vydává časopis ROMANO a spravuje Romský informační servis.

<http://www.romea.cz/romea>

4.3.2 NOVÁ ŠKOLA, o.p.s.

Nová škola je obecně prospěšná společnost, jejímž cílem je spoluúčast na budování občanské společnosti prostřednictvím podpory alternativních forem vzdělávání dětí a dospělých k multikulturalismu, toleranci a lidským právům.

<http://www.novaskola.org/>

4.3.3 ALTHINGANOI

Občanské sdružení, které má za cíl pomoci Romům v úspěšné integraci do většinové společnosti, přispět k celkovému zlepšení vztahů mezi romskou menšinou a většinovou společností, zlepšit vzdělanost romské menšiny, zvýšit informovanost většinové společnosti o romském etniku.

<http://www.athinganoi.cz>

4.3.4 IQ ROMA SERVIS

Organizace, která má za cíl podpořit integraci Romů do společnosti na místní úrovni, organizovat komunitní programy, pořádat veřejné diskuse atd.

<http://www.europeandialogue.org/brno/brno.html>

4.3.5 LAČHE ČHAVE

Dětský romský klub, který pořádá klubové programy zaměřené na rozvoj v oblasti kulturních aktivit, sociálních dovedností a vzdělání dětí romské minority. Měsíční a víkendové akce pořádané v Praze či jejím okolí.

<http://www.lache-chave.cz/>

4.3.6 BAREVNÝ SVĚT

Projekt se bude prostřednictvím společných aktivit romské a neromské mládeže snažit o přiblížení, střetávání a poznávání jednotlivých kultur, národností, etnik, jejich mentalit, názorů a hodnot.

<http://www.barevnysvet.cz>

4.3.7 ČESKÝ ZÁPAD

Stránky občanského sdružení, jehož posláním je podporovat integraci romské komunity do majoritní společnosti.

<http://www.cesky-zapad.cz/>

4.3.8 SDRUŽENÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE ROMŮ ČR

Základní info o sdružení, které se zaměřuje na romské děti a mládež.

<http://www.romove.osf.cz/>

4.3.9 ROMSKÁ UNIE V ČESKÉ REPUBLICCE

Oficiální internetová prezentace sdružení, které vzešlo z činnosti Mezinárodní Romské Unie v ČR, založené jako občanské sdružení a pobočka International Romani Union v roce 2000. Na stránkách naleznete prezentaci tří agentur, které romská unie v ČR založila: Personální agenturu Romů, Vzdělávací agentura Romů, Agentura romské ženy.

<http://www.romskaunie.cz>

4.3.10 SDRUŽENÍ ROMSKÝCH PODNIKATELŮ A SOUKROMNÍKŮ V ČR

Romská organizace, která se angažuje především v pomoci romských podnikatelů a snaží se zlepšit zaměstnanost Romů.

<http://srps.hyperlink.cz>

4.3.11 SLOVO 21

Občanské sdružení založené v dubnu 1999 v Praze. Mezi hlavní aktivity patří boj proti rasismu, ochrana lidských práv, vytváření tolerance vůči minoritám, zejména Romům, budování multikulturní společnosti, mediální prezentace minorit v České republice.

<http://www.slovo21.cz>

4.3.12 DROM – ROMSKÉ STŘEDISKO

Základním cílem střediska je oslovovat a nabízet aktivity co nejširšímu okruhu dětí, dospívajících i dospělých lidí především z romské komunity.

<http://www.drom.cz>

4.3.13 ROMSKÉ CENTRUM PRO STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPU

Centrum zřídila v Brně sekce Helsinského občanského shromáždění. Jeho cílem je koordinace a podpora regionálních snah o ochranu lidských a občanských práv v rámci programu PHARE. Centrum se zaměřuje na monitorování postavení a práv Romů v zemích střední a východní Evropy a přípravu zpráv a podkladů pro potřebu evropských nevládních organizací.

4.3.14 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ZA LIDSKÁ PRÁVA ROMSKÝCH OBČANŮ

Založeno v roce 1999. Jedná se o nepolitické sdružení všem lidem dobré vůle, bez rozdílu vyznání rasy, národnosti, politické příslušnosti a sociálního postavení. Jeho

cílem je hájit zájmy romské menšiny žijících na území ČR. Zabývá se usilováním o integraci Romů do občanské společnosti a přebírání tak odpovědnosti za sebe sama.

4.3.15 NÍZKOPRAHOVÝ KLUB PAVLAČ

Nízkoprahové zařízení pro romské děti a mládež. Cílem projektu je nabídnout dětem a mládeži v lokalitě alternativu k většinou pasivními nebo rozikovému trávení volného času formou vhodných klubových a volnočasových aktivit. Projekt je primárně zaměřen na děti a mládež ve věku od 5 do 18 let. Sekundárně se zaměřuje také na spolupráci s rodinami klientů a širší komunitou. V klubu Pavlač probíhají již druhým rokem zkoušky a vystoupení tanečního souboru MERCI. Kromě doučování, sportovních, výtvarných nebo hudebních aktivit v klubu mají děti možnost účastnit se také výletů nebo divadelních či filmových představení.

www.ratolest.cz

4.3.16 VÝBOR DOBRÉ VŮLE - NADACE OLGY HAVLOVÉ

K činnostem VDV patří projekt Roma, z něhož jsou financovány vzdělávací, sociální, sportovní a kulturní akce romských občanských iniciativ (např. v roce 1999 bylo na tyto účely vydáno 565 tis. Kč). V roce 2000 VDV vydal publikaci „Černobílý život“ určenou pro lepší poznání historie a současnosti Romů.

<http://www.vdv.cz/frameset.html>

4.3.17 NADACE TOLERANCE

Nadace tolerance je česká nevládní organizace, jejímž cílem je podporovat porozumění a tolerance mezi různými sociálními a etnickými skupinami, stejně jako prevence rasismu, antisemitismu, xenofobie a násilí. Zaměřuje se přitom na podporu vzájemné komunikace, poznávání a respektování odlišností mezi jednotlivými skupinami lidí. Hlavními principy činnosti nadace jsou prevence, odbornost a nenásilí.

Nadace vznikla v roce 1992 ze dvou pramenů. Jedním z nich byl „Výbor proti rasismu“ při Chartě 77. Druhým pramenem byli nezávislí iniciativní občané, kteří se

rozhodli čelit všem podobám nesnášenlivosti a porušování lidských práv ve společnosti.

Dosavadní projekty Nadace Tolerance

- Projekt „Kampaň mobilizace romské komunity při žádání o české občanství“1993/94
- Projekt „Kdo je kdo“- databáze lidí, kteří se zabývají romskou problematikou
- Zpráva o zákonu o českém občanství/Důsledky zákona pro romskou komunitu (1994)
- A Need for Change/The Czech Citizenship Law/Analysis of 99Individual cases – (Zákon o českém občanství – potřeba změny/Analýza 99 individuálních případů, 1994)
- Notes on the Czech Citizenship Laws Background – (Poznámky k pozadí vzniku zákona o českém občanství, 1995)
- The Non-Czech Czechs – (Nečeští Češi, 1995)
- Ústecká iniciativa – pomoc Romům při získávání českého občanství

<http://www.ecn.cz/tolerance/>

4.3.18 DOKUMENTAČNÍ STŘEDISKO PRO LIDSKÁ PRÁVA

Občanské sdružení Dokumentační středisko pro lidská práva je právnická osoba registrovaná podle zákona o sdružování občanů. Cílem sdružení je shromažďování a poskytování informací vtahujících se k lidským a občanským právům především v České republice. Dále pak podporuje právní vědomí a ovlivňuje legislativní a exekutivní orgány v zájmu dodržování lidských a občanských práv.

<http://www.lidská-práva.cz/>

4.3.19 OPEN SOCIETY FUND

Nadace Open Society Fund se ve své činnosti zaměřuje kromě dalších oblastí i na vzdělávání Romů ve svém romském programu, který zahrnuje:

- Stipendijní programy
- Program pro nadané romské studenty
- Stipendium Georgie Sorose pro nadané romské studenty
- Letní škola angličtiny pro nadané romské studenty
- Grantové programy
- Grantový program pro nové romské iniciativy a nově zformované romské nevládní organizace
- Grantový program pro děle existující a aktivně fungující romské organizace
- Grantový program pro děti a mládež – podpora mimoškolních aktivit dětí a mládeže
- Grantový program na podporu romského jazyka a kultury

4.3.20 HOST – Hnutí OBČANSKÉ SOLIDARITY A TOLERANCE

Hnutí občanské solidarity a tolerance vzniklo spontánně jako reakce na vzrůstající násilí ve společnosti – především pak násilí motivované diskriminačními předsudky. Hlavním posláním HOST je propagace nenásilí, monitorování sociální situace a poskytování právní ochrany a poradenství.

HOST si mezi mnoha jinými cíli stanovil i zviditelnění existence diskriminačních tendencí ve společnosti a snaží se prostřednictvím svého informačního servisu upozorňovat na jejich neřešení. Hnutí se snaží sledovat jednotlivé případy a reakci státní správy a policie a ve spolupráci se sdělovacími prostředky zveřejňovat výsledky svých šetření.

Host se zaměřuje i na programovou osvětovou a vzdělávací činnost, pořádání veřejně prospěšných akcí, poskytování právní ochrany a poradenství obětem diskriminačních útoků.

HOST má přes 300 signatářů a mezi prvními byli: Fedor Gál, Martin Mejstřík, Karol Sidon, Zdeněk Trojan, Kamila Moučková, Jan Urban, Petr Uhl, Stanislav Penc a další.

4.3.21 CENTRUM ROMISTIKY

Vzniklo v roce 1996, kdy nahradilo Ústav pro studium romské kultury. Koncepcí Centra romistiky je vzdělávání budoucích pedagogů – i pedagogů v praxi – v oboru romistika. V centru se vyučují dva předměty, romština a dějiny a kultura Romů.

Toto Centrum také spolupracuje s Nadací Nová škola, podílí se na jejích projektech, jako odborné pedagogické pracoviště a snaží se být jakkoli nápomocné školám v severočeském regionu, které mají větší procento romských žáků. Centrum romistiky v rámci svých možností poskytuje odborné rady a informace.

<http://pf.ujep.cz/cr/>

4.3.22 NADACE ROMANE ČHAVE

Nadace byla založena v roce 1992 a cílem je podporovat vzdělání a výchovu romských dětí a činnost Romského střediska. Za dobu své činnosti podpořila letní tábory romských dětí, různé zájezdy, přehlídku romských dětských souborů a řadu dalších akcí. Projekt „Rozvoj vzdělávání romských dětí a mládeže“ ve spolupráci s nadací Tolerance.

4.3.23 FOUNDATION FOR A CIVIL SOCIETY

The Foundation for a Civil Society vyhlašuje konkurzy na projekty zaměřené na vzdělávání a výchovu romských dětí a mládeže a výchovu k toleranci a proti rasismu. Konkurzů se mohou účastnit nevládní organizace ve spolupráci s místními orgány samosprávy a státní správy a příspěvkovými a rozpočtovými organizacemi.

4.3.24 ČHAVORIKANE LUMA

V překladu Dětský kroužek her a nápadů pro romské děti, který byl založen v listopadu roku 1996 paní Olgou Fečovou. V kroužku děti z Neratovic a z Jižního Města, kde Olga Fečová žije.

Děti se věnují jednak vzdělávání, výuka cizích jazyků, romská a česká literatura, výtvarná výchova, ale také tanci, zpěvu a hudební výchově. Zatím největší úspěch měl kroužek s původním romským muzikálem hudebníka Jožky Feča „Teta Lýdie“. Kroužek vystupoval i na ukončení výstavy „E luma romane jakhenca“ v Lobkovickém paláci v Praze.

4.3.25 MATICE ROMSKÁ

Matice romská pořádá semináře k výchově a vzdělávání romských dětí, mládeže ale i dospělých a setkání věřících Romů v České republice. K jejím uskutečněným projektům patří překlad Bible pro romské děti.

4.3.26 ROMSKÁ INICIATIVA

Politická strana vznikla krátce po listopadu 1989 a v roce 1998 má přibližně 12 tisíc členů. ROI po odchodu Romů do zahraničí usiluje o přijímání romských uchazečů k policii, jejich rekvalifikaci a začlenění do hlídkových služeb, vyčlenění míst pro romské uchazeče na středních policejních školách a vyzývá vládu k přijetí opatření ke zvýšení bezpečnosti Romů v České republice.

4.3.27 DEMOKRATICKÁ ALIANCE ROMŮ V ČR

Občanské sdružení Demokratická aliance Romů vzniklo v březnu roku 1998 z Občanského sdružení Romů ve Valašském Meziříčí. DAR - znamená v romském jazyce STRACH – si klade za cíl zvýšit politickou, ekonomickou, společenskou a kulturní úroveň Romů, jejich vzdělanost. Od vlády a státních orgánů regionálních žádá zajištění bezpečnosti všech občanů s ohledem na současnou situaci a vytváření podmínek pro lepší začlenění Romů ve společnosti. DAR chce být nejen reprezentantem Romů, ale i prostředníkem při uplatňování všech opatření a jednání s jinými orgány.

Veškeré informace jsou dostupné na internetových stránkách a zde jsou samozřejmě podrobně zmíněny bližší informace o zmíněných organizacích. Při návštěvě těchto stránek jsem narazila na velmi zajímavé Vládní prohlášení k situaci romské komunity, (ČTK, 29.října 1997), které přikládám ve formě přílohy.

VLÁDNÍ PROHLÁŠENÍ K SITUACI ROMSKÉ KOMUNITY

Vláda považuje romskou komunitu za přirozenou součást naší společnosti, uvědomuje si a plně respektuje romskou kulturu a její přínos pro naši zemi.

Vláda udělá všechno, co je v jejích moci, aby u nás nikdo neměl strach z důvodu své příslušnosti k té či oné menšinové komunitě. Ekonomické důvody jsou řešitelné u nás doma a nejsou ospravedlněním žádosti o politický azyl.

Vláda vyzývá Romy a vlivné představitele romských organizací – aby neodcházeli – aby začali s vládou konstruktivně spolupracovat, aby neprodleně jmenovali své zástupce do Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity, aby se zapojili do prosazování již existujících opatření vlády a opatření, které vláda schválila a která se týkají většiny členů vlády a všech přednostů Okresních úřadů.

Vláda zároveň vyzývá všechny občany České republiky, aby i oni udělali maximum pro lepší pocit našich romských spoluobčanů, a tak přispěli k tomu, aby z naší země vymizel pocit vzájemné nedůvěry, podněcování, obviňování či diskriminace z rasových důvodů.

Vláda si je vědoma toho, že se jedná o problém mnoha desetiletí či dokonce staletí, a proto také ví, že nemůže být vyřešen ze dne na den. Věří, že přijatá opatření urychlí potřebná pozitivní řešení.

Podepsal Václav Klaus

ČTK, 29. října 1997

ZÁKON O NABÝVÁNÍ A POZBYVÁNÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

Bohužel ani v novodobých dějinách České republiky se náš stát nevyhnul určitým chybám a diskriminačním opatřením zaměřených především na romské etnikum. Je tedy třeba připomenout zákon č. 40/1993 Sb⁵, o nabývání a pozbyvání státního občanství České republiky.

V § 18 tohoto zákona byla upravena možnost volby státního občanství ČR. Podmínky volby byly natolik přísné, že se ani mnohým Romům nepodařilo závčas další pobyt v ČR legalizovat, a to i přesto, že se na území ČR narodili, strávili zde celý život a k SR neměli žádné vazby.

Ostrým terčem kritiky se stal § 7 odstavec 1 písmeno c), kde byla stanovena podmínka pětileté trestní bezúhonnosti. Tato podmínka odporovala především zásadě netrestat znovu za spáchaný skutek, jejíž zakotvení můžeme naleznout také v mezinárodním právu. V řadě případů získávali státní občanství ČR lidé odsouzeni k doživotním trestům, případně lidé, kteří byli odsouzeni před více jak 5 lety, zatímco občané, kterým byl uložen v období těchto 5 let, byť podmíněný trest, volbu provést nemohli.

Pro mnohé Romy byla nepřekonatelnou překážkou také podmínka nepřetržitého trvalého pobytu dvou let. MV ČR trvá na doložení evidenčního charakteru trvalého pobytu a k faktickému pobytu nepřihlíží. Tento problém se netýkal pouze Romů, ale i osob žijících v náhradní rodinné péči, případně lidí postižených nebo dlouhodobě umístěných v léčebnách nejružnějšího charakteru.

Přestože byl zákon několikrát novelizován, ještě v současné době jsou s jednotlivými ustanoveními určité potíže. Řízení o udělení státního občanství nerozlišuje mezi naturalizací cizinců a nabytím státního občanství ČR bývalých občanů ČSFR.

⁵ Zákon č. 40/1993, o nabývání a pozbyvání státního občanství, ve znění pozdějších předpisů.

5 ZÁVĚR Z BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Závěrem z této práce může být několik konstatování a zjištění, avšak praktické recepty a rady pro řešení romské problematiky tato práce přinést nemůže.

V podstatě se dá říci, že úspěšné řešení soužití majoritní společnosti s minoritou, a to platí obecně – nejen pro romskou menšinu v ČR - je problémem dlouhodobým a jeho řešením je více dobrá vůle, než legislativa nebo politika, mimo každodenní komunální oblast. I v oblasti tolerance a dobré vůle má naše společnost velké rezervy a možná právě proto problém soužití s národnostními menšinami je v naší společnosti poněkud komplikovaný.

Nelze však zobecňovat – oč jednodušší je např. praktické soužití majority s menšinou Vietnamskou, Ukrajinskou, Čínskou, o menšinách a jednotlivcích ze zemí EU či USA ani nemluvě - než soužití s Romy.

Lze očekávat porozumění příslušníků majoritní společnosti k chování a jednání obyvatel např. sídliště Chánov v Mostě, Matiční ulice v Ústí nad Labem, nebo ke kapsářským gangům romských dětí v pražských tramvajích....? Mají a mohou být vůbec tyto „projevy odlišnosti“ tolerovány jako specifické pro romskou komunitu...? Obstojí tady tvrzení o uměle vytvářených „ghettech“ komunistického období....?

Nejsou právě tyto, byť z pohledu sociologického vysvětlitelné, excesy vnímány majoritou jako „jediný příspěvek“ romské komunity k naší demokratické současnosti...? Ve valné většině majoritní společnosti bohužel ano, jen se o tom nehovoří – není to však problém obecné vzdělanosti /i člověk s několika vysokými školami a vědeckými hodnostmi bude přece vždy chtít žít bez zpěvu teskných, nebo třeslutě veselých romských písní pod svými okny, bez hromad tlejících odpadků na dohled svého bytu a s jistotou, že to co si doma dal do kapsy v ní najde i po cestě MHD na svém pracovišti.../, je to spíše problém informovanosti a hlavně informovanosti seriózní, otevřené a pravdivé.

Problémem je, domnívám se, rasismus v nás – ten latentní rasismus, který ani my sami sobě nepřipouštíme a o kterém není „slušné“ veřejně hovořit. Ona tzv. pozitivní diskriminace a její „tiché projevy“ jsou možná do značné míry kontraproduktivní –

slyšíme-li, nebo vidíme v médiích reportáž o kriminálních činech a již z podtextu komentáře /nehledě na obraz/ je zřejmé, že jde o romské pachatele ale reportáž se o tom raději výslovně nezmíní, než aby autor riskoval nálepku rasisty - je těžké vnímat to jinak, než jako jakési pokrytectví. Možná podobně směšné, ale i tragické, jako skrývání lahví alkoholu do papírových sáčků v USA, kde v některých státech zákon zapovídá požívání alkoholu na veřejnosti. Stejně jako tam, i u nás všichni vědí o čem problém je, ale pohodlnější je tvářit se že sáčkem /nebo pominutím označení pachatele/ problém zmizí...

Závěrem této práce tedy může být pouze a jedině jakási výzva k otevřenosti, pravdivosti a odvaze podívat se na činy, chování, smýšlení, jednání a projevy „naše“ i romské bez obav z toho, že v tomto zrcadle uvidíme pokřivenou tvář naší současnosti. Uvidíme-li svou tvář pokřivenou a zvrásněnou bédami překotného vývoje naší společnosti, buďme za to vděční – jen vrásky a chyby na kráse které vidíme, můžeme úspěšně léčit a vyléčit a dále pečovat o výsledky své práce.

Teprve tehdy, až dokážeme otevřeně hovořit o onom latentním a zákeřném „rasismu v nás“, dokážeme také s upřímnou snahou hledat a nacházet taková řešení našeho soužití s minoritami, která budou jasná, pravdivá a hlavně obecně žádaná a přijímaná.

Netvařme se tak, jakoby tento problém byl jednoduchý a „černobílý“ a jako by řešení bylo nasnadě. Máme k našim menšinovým spoluobčanům obrovský dluh z minulosti a možná stejně velký dluh ze současnosti – velmi podobný dluh však mají i oni k většině, od které očekávají přijetí a z jejichž otevřené dlaně chtějí brát stejně, jako všichni ostatní. Jak vyplývá i z obsahu této práce, mnohé již bylo uděláno a je na nás všech, jak s výsledky společné práce naložíme a jakým směrem se bude naše snažení o porozumění, toleranci a soužití ubírat.

Ne, tento problém není jednoduchý a na složité problémy jen velmi zřídka účinkují jednoduchá řešení.

6 RESUMÉ – shrnutí Bakalářské práce

Práce se zabývá problematikou Romské komunity, její historií a jejími odlišnostmi od populace majoritní. Odlišnosti spočívající v jazykové, rodinné, vzdělanostní a obecně kulturní úrovni jsou zachyceny v částech 1. – 4. .

Dále se práce zabývá soužitím s majoritou a vyhledáním programů a projektů, které mají toto soužití umožnit, nebo podporovat.

Do značné míry jsou zde charakterizovány hlavní znaky jednotlivých projektů a programů a snaží se tak poskytnout ucelený pohled na pojetí práce nevládních, občanských a panevropských aktivit, které směřují k podpoře integrace romského etnika do majoritní populace v ČR. Tyto programy, včetně /ve většině případů/ www kontaktu jsou obsahem části 5. .

Závěrem práce je výzva k otevřenosti a snaze po „pravdivosti“ v celé společnosti, jako cesta k hledání a nacházení řešení problému soužití majority a minorit – tedy nikoli jen romské komunity.

7 ANOTACE - KLÍČOVÁ SLOVA

Práce je zaměřena na historii, vývoj a současnost romské komunity, ale také na odlišnosti romské rodiny, kultury a vzdělanosti v České republice.

A dále na programy a projekty na podporu soužití většinové společnosti a romské minority – kontakty, popisy, problematiky.

8 ANNOTATION - KEYWORDS

This work is intent on the history, the evolution and also the present of Roma comunity, but as well on the diversity of their families, culture and education in Czech republic.

I also tried to mention some of the programs and projects that are

used mainly for support of living among Roma minority and the rest of the whole society – contacts, descriptions and problems.

9 PRAMENY A LITERATURA

- (1) Gjuričová J. „Romové jako objekt státní politiky“
- (2) Horváthová J. PhDr. „Základní informace o dějinách a kultuře Romů“
- (3) Navrátil P. „Romové v české společnosti“ Praha: Portál, 2003
- (4) Říčan P. „S Romy žít budeme – jde o to jak“ Praha: Portál, 1998
- (5) Šišková T. „Výchova k toleranci a proti rasismu“ Praha: Portál, 1998
- (6) Večerka K. „Romové a sociální patologie, Romové v ČR“ 1999
- (7) SOCIOKLUB – sešity pro sociální politiku – „Romové v ČR“ 1999
- (8) Soubor textů k romské problematice – „Romové, reflexe problému“ Praha 1999
- (9) Vláda ČR – Koncepce politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity, napomáhající jejich integraci do společnosti. Usnesení vlády ČR č. 279/1999 ze dne 7. dubna 1999 a usnesení vlády ČR č.599/2000 ze dne 4. června 2000
- (10) <http://romové.osf.cz>
- (11) <http://skola.romea.cz>
- (12) www.markonet.cz